

Utjecaji Lucifera i Ahrimana

Ljudska odgovornost za Zemlju

SD 191,193

Rudolf Steiner

Predavanja II, III, V, i VI ovog izdanja su predavanja 11, 12, 15 i 13 iz *Soziales Verständnis aus geisteswissenschaftlicher Erkenntnis. Die geistigen Hintergründe der sozialen Frage*, što je svezak 191 u sabranim djelima Rudolfa Steinera; Predavanja I i IV u ovom izdanju su predavanja 10 iz *Der innere Aspekt des sozialen Rätsels. Luziferische Vergangenheit und ahrimanische Zukunft*, što je svezak 193 sabranih djela Rudolfa Steinera.

PREDAVANJE I (27. listopada 1919, Zürich, SD193).....	2
PREDAVANJE II (1. studenog 1919, Dornach SD191).....	14
PREDAVANJE III (2. studenog 1919, Dornach SD191).....	22
PREDAVANJE IV (4. studenog 1919, Bern, SD193)	30
PREDAVANJE V (15. studenog 1919, Dornach, SD191)	42
PREDAVANJE VI (9. studenog 1919, Dornach, SD191)	51

PREDAVANJE I (27. listopada 1919, Zürich, SD193)

Ahrimanska obmana

Obraćajući se danas javnosti u vezi najznačajnijeg pitanja našeg vremena, velika je razlika da li netko govori uz pomoć znanja o dubljim silama svjetske povijesne evolucije, odnosno, inicijacijske znanosti, ili govori bez ovakvog znanja. Relativno je jednostavno govoriti o suvremenim pitanjima ako to počiva na podacima vanjskog znanja koje se smatra znanstveno, praktično i tako dalje. Ali je, međutim, iznimno teško govoriti o ovim pitanjima sa stajališta inicijacijske znanosti — prema kojoj uistinu sve proizlazi iz onog čime se moramo baviti u našim spoznajama danas. Jer onaj tko govori sa ovakvog stajališta o problemima vremena zna da oponira i to ne samo opuštenim, subjektivnim mišljenjima onih kojima govori. On također zna da je većina čovječanstva danas već pod kontrolom, sa jedne ili druge strane, ahrimanskih snaga kozmičke prirode koje stalno jačaju. Da bi objasnio na što tu mislim, moram vam dati neku vrstu povijesnog pregleda o sasvim dugom periodu ljudske povijesti.

Iz različitih izjava koje su bile dane ovdje i koje ćete također naći u nekima od mojih predavanja, znate da početak našeg modernog vremena moramo smjestiti u sredinu petnaestog stoljeća. Uvijek smo nazivali ovaj period — u kojem smo stvarno na početku — peta post-atlantska epoha. On je zamijenio grčko-latinsku epohu, koju računamo od sredine osmog stoljeća prije Krista do sredine petnaestog stoljeća; i dalje unatrag, imamo egipatsko-kaldejsku epohu. Ovo sam samo naznačio tako da možete zapamtiti gdje, u cjelinu ljudske evolucije, smještamo epohu u kojoj osjećamo da sami stojimo kao moderni ljudi.

Sada znate da se na kraju prve trećine grčko-latinske epohe, dogodio Misterij na Golgoti. I sa mnogo različitih aspekata mi smo oblikovali što se zaista dogodilo za ljudsku evoluciju kroz Misterij na Golgoti, u stvari za cijelu evoluciju na Zemlji. Danas, u ovaj opći povijesni pregled, smjestiti ćemo razne stvari vezane za čovječanstvo koje su povezane s ovim Misterijem.

S obzirom na ovo, pogledajmo unatrag u daleko ranija vremena, recimo, u doba oko početka trećeg milenija prije Krista. Svjesni ste kako malo je rečeno u vanjskoj povijesnoj tradiciji o ovoj ranoj evoluciji ljudske rase na Zemlji. Znao, također, kako vanjski dokumenti ukazuju na Aziju, na Orijent. Iz mnogo antropozofskih izvora, vi ćete saznati da što dalje idemo natrag u evoluciju čovječanstva, više nalazimo razlika u konstituciji ljudske duše, i da je nešto kao drevna, originalna mudrost temelj cijele evolucije čovječanstva. Vi znate, nadalje, da su određene tradicije drevne mudrosti o čovječanstvu bile sačuvane u zatvorenim, tajnim krugovima, sve do u devetnaesto stoljeće.

One su čak sačuvane i u našem vlastitom vremenu — ali nisu, većim dijelom, uopće vjerno.

Kada današnji čovjek uči da sazna nešto od originalne mudrosti, on je zapanjen dubinama stvarnosti na koje ono ukazuje. Ipak u smjeru proučavanja kojima težimo mnogo godina, pokazalo se da ovo široko rasprostranjeno učenje mudrosti drevnih vremena mora uvijek biti uspoređivano sa razumijevanjem života i svijeta koje je bilo u posjedu starog hebrejskog naroda i dosegalo potpuno drugačiji karakter. Sa određenom pravednošću široko rasprostranjena izvorna mudrost je opisivana kao poganstvo, poganski element, i ovome je suprotstavljen hebrejski, židovski element. Od vanjskih tradicija i literature svjesni ste kako je kršćanski element tada izniknuo iz židovskog.

Već možete zaključiti iz ovih vanjskih činjenica koje vas molim da imate na umu, naime, da je bilo esencijalno u evoluciji čovječanstva, suočavanje drevnog poganskog elementa i njegove mudrosti sa židovskim elementom iz kojeg se djelomično razvilo kršćanstvo, u svim događajima. Iskonsko poganstvo ili poganska mudrost u cjelini nije bila određena da ima potpuni utjecaj na daljnju evoluciju čovječanstva. I sada mora niknuti pitanje: Zašto je morala drevna poganska mudrost, koja je u mnogim pogledima tako predivna, iskusiti novu formu, transformaciju, kroz judaizam i kršćanstvo? Ovo se pitanje neizbježno pojavljuje.

Odgovor je dan za inicijacijsku mudrost samo kroz veoma, veoma tešku činjenicu, kroz događaj koji se dogodio daleko u Aziji na početku trećeg milenija pretkršćanske ere. Vidovito gledanje unatrag nalazi da se tamo dogodilo utjelovljenje nadčulnog bića, baš kao u događaju na Golgoti kada se dogodilo utjelovljenje nadčulnog Kristova bića u čovjeku Isusu iz Nazareta. Utjelovljenje koje se dogodilo na početku trećeg milenija prije Krista je iznimno teško za pratiti, čak i znanošću vidovnjaštva, inicijacije. Ono je čovječanstvu dalo nešto od iznimnog sjaja, imajući oštar efekt. Što je ono dalo čovječanstvu, bila je u stvari, iskonska mudrost.

Gledano izvana, netko može reći da je to bila mudrost koja prodire duboko u stvarnost; hladna, bazirana čisto na idejama, malo protkana s osjećajima. Stvarna unutarnja priroda ove mudrosti može biti se prosuditi jedino idući natrag do inkarnacije koja se dogodila u Aziji početkom trećeg pretkršćanskog milenija. Otkriveno je retrospektivnom vidovitom zurenju da je ovo bila stvarna ljudska inkarnacija luciferske snage.

I ova inkarnacija Lucifera u čovječanstvu, koja je na određeni način bila postignuta, bila je porijeklo široko rasprostranjene drevne mudrosti bazirane na trećoj post-atlantskoj civilizaciji.

Bio je također i efekt zadržavanja, čak i u grčkim vremenima, široko rasprostranjenog kulturnog impulsa koji je bio izveden od azijskog, luciferskog ljudskog bića. Luciferska mudrost bila je krajnja dobrobit za čovjeka u toj epohi evolucije — na određeni način briljantna, prilagođena različitim ljudima i rasama među kojima je bila raširena. Jasno se prepoznaje

kroz cijelu Aziju, zatim u egipatskoj civilizaciji, babilonskoj civilizaciji i čak i u grčkoj kulturi.

Sve što je bilo moguće za čovječanstvo tog vremena u mislima, u oblasti poezije, u djelima, bilo je na izvjestan način određeno kroz ulazak luciferskog impulsa u ljudsku civilizaciju.

Bilo bi, naravno, iznimno sitničavo da želimo reći: To je bila inkarnacija Lucifera, dakle moramo bježati od toga! Zbog ovakve sitničavosti netko bi mogao i bježati od ljepota i veličine koja je došla u čovječanstvo od ove luciferske struje, jer plodovi grčke kulture sa svom svojom ljepotom, nastavljaju se, kako već rekoh, na ovu struju evolucije. Sve gnostičke misli koje su postojale u vrijeme Misterija na Golgoti, impresivna mudrost koja prosipa svjetlo duboko u kozmičku stvarnost — cijelo gnostičko znanje bilo je inspirirano impulsom koji je stigao od luciferskih snaga. Ne može se reći da su gnostičke misli prema tome pogrešne; može ih se samo okarakterizirati da su prožete luciferskim snagama.

Poslije, znatno više od dvije tisuće godina poslije luciferskog utjelovljenja, dolazi Misterij Golgote. Moglo bi se reći da su ljudi između kojih se širio impuls Misterija na Golgoti još uvijek bili prožeti u svom mišljenju i osjećanju sa onim što je došlo sa impulsom Lucifera. I sada je ušao u evoluciju civiliziranog čovječanstva potpuno drugačiji impuls, impuls koji je došao od Krista. Često smo govorili o tome što ovaj Kristov impuls znači unutar civiliziranog čovječanstva. Krist-impuls — danas ću ovo samo dotaći — je uzet od srca i umova koje sam upravo okarakterizirao. Moglo bi se reći da je on zasjao u svemu najboljem što je čovjeku došlo od Lucifera. I u prvim kršćanskim stoljećima, čovjek je razumio Krista kroz ono što je dobio od Lucifera. S ovim stvarima se treba suočiti bez predrasuda; inače nije moguće stvarno razumjeti poseban način na koji je primljen Kristov impuls u prvim stoljećima naše ere.

Kako je luciferski impuls počinjao sve više iščezavati, ljudi su sve manje i manje bili sposobni apsorbirati Kristov impuls na pravi način. Razmislite koliko je toga postalo materijalističko tijekom modernih vremena. Ali ako se upitate što je posebno postalo materijalističko, morate primiti odgovor: veliki dio moderne kršćanske teologije. Jer to je jednostavno najveći materijalizam kojem je veći dio moderne kršćanske teologije podlegao kada više ne vidi Krista u čovjeku Isusa iz Nazareta. Ona vidi jedino ljudsko biće, 'prostog čovjeka iz Nazareta', čovjeka koga se može razumjeti ako se samo malo podigne svijest na neku vrstu višeg razumijevanja. Što se više čovjeka iz Nazareta može gledati kao obično ljudsko biće, onog koje pripada rangu ostalih ljudskih osobnosti, bolje se zadovoljava određeni materijalistički trend moderne teologije. Nadčulni element događaja na Golgoti, moderna teologija je voljna prepoznati malo, veoma malo.

Impulsi koji ulaze u čovječanstvo iz luciferskog izvora postepeno tonu u dušu. U drugu ruku, međutim, drugi impuls, kojeg zovemo ahrimanski, raste sve jače i jače u modernim vremenima. Postati će povećano jak u bliskoj budućnosti i u budućim vremenima. Ahrimanički impuls dolazi od nadčulnog

bića različitog od bića Krista ili Lucifera. Jednako kao 'nadčulno' može se reći i 'podčulno', ali to ovdje nije bitno. Utjecaj ovog bića postaje posebno jak u petoj post-atlantskoj epohi. Ako pogledamo na zbrkano stanje posljednjih godina naći ćemo da je čovjek doveden u ove kaotične uvjete najviše kroz ahrimanske snage.

Baš kao što je bilo utjelovljenje Lucifera na početku trećeg pretkršćanskog milenija, i kao što je bilo utjelovljenje Krista u vrijeme Misterija na Golgoti, tako će biti i zapadno utjelovljenje ahrimanskog bića malo nakon našeg sadašnjeg zemaljskog postojanja, u stvari, u trećem postkršćanskom mileniju. Da bi formirali pravi koncept povijesne evolucije čovječanstva kroz otprilike 6000 godina, moramo shvatiti da na jednom polu stoji utjelovljenje Lucifera, u centru, utjelovljenje Krista, i na drugom polu ahrimansko utjelovljenje. Lucifer je moć koja u čovjeku komeša sve fanatičko, sve lažne mistične sile, sve što ima fiziološku tendenciju dovesti krv u nered i da digne čovjeka gore i van sebe. Ahriman je snaga koja čini čovjeka suhim, prozirnim, sitničavim — okoštava ga i dovodi praznovjerje u materijalizam. I prava esencijalna priroda i biće čovjeka je nastojanje da se zadrži u balansu između sila Lucifera i Ahrimana; Kristov impuls pomaže sadašnjem čovječanstvu uspostaviti tu ravnotežu.

Dakle ova dva pola — luciferski i ahrimanski — stalno su prisutni u čovjeku. Gledano povijesno, nalazimo da je Lucifer bio nadmoćan u određenim strujama kulturnog razvoja u pretkršćanskom dobu i to se nastavilo u prvim stoljećima naše ere. Na drugoj strani ahrimanski utjecaj je na djelu od sredine petnaestog stoljeća i jačati će sve dok se ne dogodi stvarna inkarnacija Ahrimana unutar Zapadnog društva.

Karakteristično je za ove stvari da su pripremljene dugo unaprijed. Ahrimanske sile pripremaju evoluciju čovječanstva na takav način da može pasti kao plijen Ahrimana kada se pojavi u ljudskom obliku unutar Zapadne civilizacije — teško onda da će se zvati 'civilizacija' u našem smislu — kao kada se jednom Lucifer pojavio u ljudskom obliku u Kini, kao kada se Krist jednom pojavio u ljudskom obliku u Maloj Aziji. Nije od koristi danas davati sebi iluzije o ovim stvarima. Ahriman će se pojaviti u ljudskom obliku i jedino je pitanje, kako će čovječanstvo biti pripremljeno. Da li će mu njegova priprema osigurati kao sljedbenike cijelo čovječanstvo koje danas zove sebe civiliziranim, ili će naći čovječanstvo koje može pružiti otpor. Uopće ne pomaže ako se netko prepusti iluzijama. Ljudi današnjice bježe od istine, i ne može im se dati u nepatvorenom obliku jer će je ismijati i rugati se. Ali ako im se da kroz „Trostruki socijalni organizam” kako se sada pokušava, ni tada je neće imati — ne većina, u svakom slučaju. Činjenica da ljudi odbijaju ove stvari je samo jedno od sredstava koje ahrimanske sile mogu koristiti i koje će dati Ahrimanu najveću moguću sljedbu kada se pojavi u ljudskom obliku na Zemlji. Ova nepažnja prema najznačajnijim istinama je točno ono što pravi Ahrimanu najbolji most do uspjeha njegove inkarnacije. I ništa nam neće pomoći da nađemo pravu poziciju s obzirom na ulogu koju igra Ahriman u ljudskoj evoluciji osim nepristranog proučavanja sila kroz koje ahrimanski

utjecaj djeluju, kao i učenja da znamo sile kroz koje će se čovječanstvo naoružati protiv kušnji i zastranjenja. Iz ovog razloga danas ćemo dati brzi pregled na razne stvari koje bi gajile podršku Ahrimana i koje će ahrimanske snage, radeći iz nadčulnih svjetova kroz ljudski um ovdje dolje, posebno upotrijebiti da naprave svoju sljedbu što je moguće brojnijom.

Jedno od sredstava je ovo — da nije shvaćeno koji je za čovjeka pravi značaj određene vrste misli i pojmova koji dominiraju u moderna vremena. Znae, zaista, koja je velika razlika između načina na koji čovjek osjeća sebe da je unutar cijelog kozmosa u doba Egipćana, recimo, i čak i u vrijeme Grčke, i kako se osjeća od početka modernog doba, od kraja Srednjeg vijeka. Predočite sebi učenog drevnog Egipćanina. On je znao da se njegovo tijelo ne sastoji samo od sastojaka koji postoje ovdje na Zemlji i koji su utjelovljeni u životinjskom carstvu, biljnom carstvu, mineralnom carstvu. On je znao da su sile koje je vidio gore u zvijezdama, radile u njegovom biću kao čovjeku; osjećao se kao član cijelog kozmosa. Osjećao je cijeli kozmos ne samo pun života, već produhovljen i prožet duhom; u njegovoj svijesti živjelo je nešto od duhovnih bića kozmosa, od duševne-prirode kozmosa i njegovog života. Sve ovo je bilo izgubljeno u tijeku kasnije ljudske povijesti. Danas čovjek zuri sa svoje zemlje gore u zvjezdani svijet i za njega on je ispunjen sa zvijezdama stajaćicama, suncima, planetima, kometima, i tako dalje. Ali sa kojim sredstvima on ispituje sve što gleda dolje na njega iz svemira? On ispituje s matematikom, s znanošću o mehanici. Što leži oko zemlje ukradeno je od duha, ukradeno od duše, čak i od života. To je u stvari veliki mehanizam, da bi bio shvaćen uz pomoć matematičkih, mehaničkih zakona. Uz pomoć ovih matematičkih, mehaničkih zakona shvaćamo je veličanstveno! Učenik znanosti duha je bez sumnje upravo onaj koji cijeni postignuća Galilea, Keplera i ostalih, ali ono što ulazi u ljudsko razumijevanje i svijest kroz načela ovih velikih duhova ljudske evolucije samo pokazuje svemir kao veliki mehanizam.

Što to znači otkriveno je samo onom tko može shvatiti čovjeka u *potpunoj* prirodi. Predstaviti svemir kao mehanizam koji se može shvatiti i proračunati matematičkim formulama je veoma dobro za astronome i astrofizičare. To je ono što će zaista čovjek vjerovati u vremenu od jutarnjeg buđenja pa dok ponovno ne ide spavati navečer. Ali u onim nesvjesnim dubinama koje ne doseže svojom dnevnom svijješću ali koje ipak pripadaju njegovoj egzistenciji i u kojima živi između padanja u san i buđenja, nešto sasvim različito u vezi svemira utječe u njegovu dušu. Tamo u ljudskoj duši živi znanje koje, iako nepoznato budnoj svijesti, ipak je prisutno u dubinama i karakteru duše — znanje o duhu, o životu duše, o životu u kozmosu. I premda pri svojoj budnoj svijesti čovjek ne zna ništa što se zbiva u prisnoj vezi s duhom, dušom i životom svemira dok on spava — u duši su te stvari tu; žive unutar nje. I mnogo toga od velikog razdora što moderni čovjek osjeća je izvedeno iz nesklada između onog što duša proživljava i što budna svijest priznaje kao koncept svijeta.

I što cijeli duh i smisao antropozofske znanosti duha govori o ovim stvarima? On kaže: Ono što su ideje Galilea, Kopernika, donijele čovječanstvu veliko je i moćno, ali nije apsolutna, ni u kojem smislu apsolutna istina. To je jedan aspekt svemira, jedna strana s određenog stajališta. To je samo izraz arogancije modernog čovjeka da ljudi danas kažu: “Ptolomejev sustav svijeta — djetinjatost; to je ono što su ljudi imali dok su bili još djeca. Napravili smo tako velike korake — pravo ‘do zvijezda’ i *to je ono* što danas uzimamo kao apsolutno.” To je toliko malo apsolutno koliko je i Ptolomejev sustav bio apsolutan, to je *jedan* aspekt. Jedino ispravno gledanje — prema znanosti duha — je shvatiti da sve što je prihvaćeno samo na način kao svijet matematike, samo svijet shematizma mehaničkog reda, ne daje čovjeku apsolutnu istinu o svemiru, već iluzije. Iluzije su neophodne jer čovječanstvo prolazi kroz različite oblike obrazovanja na različitim nivoima evolucije. Za moderno obrazovanje mi trebamo ove iluzije o matematičkoj prirodi svemira, moramo ih stjecati, ali moramo znati da su to iluzije. A ponajviše su iluzije kada ih prenosimo u naše dnevno okruženje, kada, u suglasju s atomskim ili molekularnim teorijama, mi čak nastojimo kreirati neku vrstu astronomije za sastojke zemlje. Pravi stav prema cijeloj modernoj znanosti, ukoliko razmišlja na ovaj način, prepoznati će to znanje kao iluziju.

Sada, u cilju da njegova inkarnacija dobije najprofitabilniji oblik, to je od krajnjeg interesa za Ahrimana da ljudi trebaju usavršavati sebe u svoj iluzornoj modernoj znanosti, ali bez da znaju da je to iluzija. Ahriman ima najveći moguć interes u podučavanju ljudi matematici, ali ne i podučavanju da je matematičko-mehanički koncept svemira samo iluzija. On je iznimno zainteresiran da donese ljudima kemiju, fiziku, biologiju i tako dalje, kako se danas predstavljaju u svim svojim izvanrednim efektima, ali on je zainteresiran da uvjeri čovjeka da vjeruje da su to apsolutne istine, ne da su to samo točke gledišta, kao fotografije s jedne strane. Ako fotografirate stablo s jedne strane, to može biti korektna fotografija, ipak ona ne daje sliku cijelog stabla. Ako ga fotografirate s četiri strane, možete u svakom slučaju dobiti ideju o njemu. Da bi prikrivio od čovječanstva da u modernoj intelektualističkoj, racionalističkoj znanosti sa dodatkom praznovjernog empirizma imamo posla sa velikom iluzijom, obmanom — da čovjek to ne prepozna je od najvećeg mogućeg interesa za Ahrimana. To bi za njega bilo trijumfalno iskustvo ako bi znanstveno praznovjerje koje danas drži sve krugove i po kojem ljudi čak žele organizirati društvenu znanost, bilo dominantno u trećem mileniju. On bi imao najveći uspjeh ako bi mogao doći kao ljudsko biće u Zapadnu civilizaciju i naći znanstveno praznovjerje.

Ali tražim od vas da ne vučete krive zaključke od ovog što sam upravo rekao. Bio bi pogrešan zaključak da treba izbjeći današnju znanost; to je zaista najbrži zaključak koji se može izvući. Mi moramo upoznati znanost; moramo dobiti egzaktno znanje o svemu što dolazi iz ovog pravca — ali sa punom svijješću koju primamo kao iluzorni aspekt, iluziju neophodnu za naše obrazovanje kao ljudi. Mi se ne štitimo od Ahrimana sa izbjegavanjem moderne znanosti, već sa učenjem da znamo njen karakter. Jer moderna znanost nam daje vanjsku iluziju svemira, i mi trebamo ovu iluziju. Nemojte

misliti da je ne trebamo. Moramo je samo popuniti sa sasvim druge strane sa aktualnom stvarnošću dobivenom kroz duhovno istraživanje, moramo se podići iz iluzornog karaktera do prave stvarnosti. Naći ćete reference u mnogim mojim predavanjima za ovo što vam danas govorim, i vidjeti kako je svugdje bilo traženo da se uđe potpuno u znanost našeg vremena, ali da se sve podigne u sferu gdje se može vidjeti njena stvarna vrijednost. Ne možete se željeti riješiti duge jer znate da je iluzija svijetla i boje! Nećete je razumjeti ako ne shvatite njen iluzorni karakter. Ali to je baš isto sa svime što vam moderna znanost daje kao sliku svemira, daje samo iluzije i to mora biti prepoznato. Pomoću obrazovanja kroz iluzije dolazi se do stvarnosti.

Ovo, dakle, predstavlja jedno od sredstava koje koristi Ahriman da bi njegova inkarnacija bila što efikasnija — držanje čovjeka natrag u znanstvenom praznovjerju.

Drugo sredstvo koje koristi je da raspiruje emocije koje dijele ljude u manje grupe — grupe koje se uzajamno napadaju. Trebate samo pogledati na sve sukobljene strane koje danas postoje, i ako ste bez predrasuda prepoznat ćete da se objašnjenje ne može naći samo u ljudskoj prirodi. Ako iskreno pokušate objasniti ovaj takozvani Svjetski rat kroz ljudski nesklad, onda ćete uvidjeti da ono što nalazite u fizičkom čovječanstvu to ne može tako objasniti. Ovdje je očito da su „nadčulne” snage, ahrimanske snage, na djelu.

Ove ahrimanske snage rade, u stvari, gdje god se pojavi nesklad između grupa ljudi. Sada se pojavljuje pitanje na kojem je osnovu najviše temeljeno ovo što razmatramo?

Nastavimo s vrlo karakterističnim primjerom. — Moderni proletarijat ima svog *Karla Marxa*. Promatrajmo pobliže kako su se doktrine Karla Marxa proširile unutar proletarijata, sa marksističkom literaturom dosežući praktično nemjerljive proporcije. Naći ćete sve metode naše današnje znanosti korištene u knjigama; sve je strogo dokazano, tako strogo dokazano da su mnogi ljudi, za koje se nikad ne bi pretpostavilo, pali kao žrtve marksizma. Koja je bila stvarna sudbina marksizma? Prvo se širio, kao što znate, unutar proletarijata i bio čvrsto odbačen od sveučilišne znanosti. Danas već ima dosta sveučilišnih znanstvenika koji su se okrenuli prepoznavanju marksističke logike. Oni su joj se okrenuli jer je njena literatura dokazala da su njeni zaključci u izvrsnom skladu, da se sa stajališta moderne znanosti marksizam može prilično čisto dokazati. Krugovi srednje klase nažalost nisu imali Karla Marksa koji bi za njih dokazao suprotno; jer baš kao što netko može dokazati ideološki karakter prava, morala, i tako dalje, teoriju viška vrijednosti i materijalističko povijesno istraživanje sa stajališta marksizma, tako je i moguće dokazati upravo suprotno. Srednje klase, buržoaski-Marx bio bi u mogućnosti potpuno dokazati upravo suprotno sa potpuno istom metodom. Nema nikakva varanja i podvale u vezi toga; dokaz bi bio ispravan.

Odakle ovo dolazi? Proizlazi iz činjenice da današnje ljudsko razmišljanje, sadašnji intelekt, leži u sloju bića koji ne doseže dolje do stvarnosti. Prema tome netko može dokazati nešto prilično striktno, i također dokazati suprotno. Danas je moguće u jednu ruku dokazati duhovnost a u drugu

materijalizam. I ljudi se mogu prepirati sa jednako dobrim stajališta jer je današnji intelektualizam gornji sloj realnosti i ne ide dolje u dubinu bića. Ista stvar je i sa stranačkim mišljenjima. Čovjek koji ne gleda dublje već jednostavno dopušta da bude prihvaćen u određeni stranački krug — zbog svog obrazovanja, nasljeđa, životnih okolnosti i države — prilično iskreno vjeruje — ili tako misli — u mogućnost dokazivanja načela stranke u koju je bio uvučen, kako kaže. I onda — onda raspravlja s nekim drugim tko je bio uvučen u drugu stranku! I on je u pravu koliko i onaj drugi. Ovo dovodi do kaosa i konfuzije u čovječanstvo koji će sve više rasti ako to ljudi ne uvide. Ahriman koristi ovu konfuziju da bi pripremio trijumf svoje inkarnacije i da bi vodio ljude sa sve većom silom u ono što im je teško shvatiti — naime, to da sa intelektualnim ili modernim znanstvenim razmišljanjem danas, netko može nešto dokazati i jednako dobro dokazati i suprotno. Stvar je na nama da sve može biti dokazano i iz tog razloga da ispitujemo dokaze postavljene danas ispred znanosti. Samo je u prirodnoj znanosti da je stvarnost prikazana činjenicama; ni na jednom drugom polju ne mogu se smatrati intelektualni dokazi valjanima. Jedini način za izbjeci opasnosti koja prijete ako netko prihvati mamac Ahrimana i njegovu želju da uvodi ljude sve dublje u ove stvari, je shvatiti kroz antropozofsku znanost duha da se ljudsko znanje mora tražiti u sloju dubljem od onog gdje se pojavljuje valjanost naših dokaza. I tako, da bi kreirao neslaganja, Ahriman također koristi ono što se razvija iz starih naslijeđenih uvjeta koje je čovjek stvarno prerastao u petoj post-atlantskoj epohi. Ahrimanske snage koriste sve što je proizašlo iz starih naslijeđenih uvjeta da bi postavio ljude jedne protiv drugih u suprotstavljene grupe. Sve što dolazi iz starih različitosti porodice, rase, plemena, ljudi, koristi Ahriman da izazove zbunjenost. „Sloboda za svaku naciju, čak i najmanju ...” Ove riječi lijepo zvuče. Ali čovjekove neprijateljske snage uvijek koriste lijepe riječi da bi donijeli konfuziju i da bi postigle stvari koje Ahriman želi postići za svoju inkarnaciju.

Ako se pitamo: Tko diže nacije jednu protiv druge? Tko podiže pitanja koja upravljaju čovječanstvom danas? — odgovor je: Ahrimanska obmana koja se odvija u ljudskom životu. I na ovom polju čovjek lako dopušta da ga se obmane. Oni se ne žele spustiti u niže slojeve gdje se stvarnost može naći. Jer, vidite, Ahriman vješto priprema svoj cilj unaprijed; čak od Reformacije i Renesanse, u modernoj civilizaciji iskrsnuli su ekonomisti kao predstavnici vladajuće vrste. Ovo je stvarna povijesna činjenica. Ako se vratite u drevna vremena, čak i u ona koja sam danas okarakterizirao kao luciferska — tko su tada bili vladajuća vrsta? *Posvećenici*. Egipatski faraoni, babilonski vladari, azijski vladari — bili su posvećenici. Onda je iskrsnuo svećenički tip kao vladari i svećenici su zbilja vladali sve do Reformacije i Renesanse. Od tog vremena upravljaju ekonomisti. Vladari su u stvari samo majstori za sve, sluge ekonomista. Ne bi se smjelo misliti da su vladari modernih vremena išta drugo osim sluge ekonomista. I sve što je rezultiralo putem zakona i pravde — trebate samo pažljivo proučiti —jednostavno je posljedica onog što je ekonomski orijentirani čovjek mislio. U devetnaestom stoljeću „ekonomski” čovjek je prvi puta zamijenjen sa čovjekom koji misli u terminima bankarstva,

i u devetnaestom stoljeću je po prvi puta kreirana financijska organizacija koja prekriva sve druge odnose. Moramo samo moći pogledati ove stvari i slijediti ih empirijski i praktično.

Sve što sam izjavio na drugom javnom predavanju ovdje (Socijalna budućnost, 25 listopada 1919) je duboko istinito. Samo bi mogao poželjeti da je praćeno u svim detaljima; tada bi se vidjelo koliko su fundamentalne ove stvari. Ali samo zbog toga što je došlo do vladanja čistog 'simbola za čvrstu imovinu' (to će reći, novca — citat iz predavanja), Ahrimanu je dan slijedeći esencijalni medij za obmanu čovječanstva. Ako ljudi ne shvate da prava država i organizam Duha moraju biti postavljeni nasuprot ekonomskog poretka kojeg prizivaju ekonomisti i banke, onda opet, kroz ovaj nedostatak svijesti, Ahriman će naći važan instrument za pripremu njegove inkarnacije. Njegova inkarnacija nesumnjivo dolazi, i ovaj nedostatak uvida će mu omogućiti da je pripremi trijumfalno.

Ovakva sredstva mogu biti korištena od Ahrimana za određeni tip čovjeka. Ali postoji drugi tip — zaista su oba često pomiješana u jednoj osobnosti — i ovo također, iz drugog smjera, omogućava Ahrimanu lak put do uspjeha.

Sada je činjenica da u realnom životu, potpune greške nisu tako štetne kao polu- ili četvrt- istine. Potpune greške se brzo otvoreno vide, dok polu- i četvrt- istine obmanjuju ljude. Oni žive s njima, ove djelomične istine postaju uteg života i uzrokuju najstrašnija razaranja.

Danas ima ljudi koji ne razumiju jednostranost Galileo-kopernikanskog svijeta-koncepcije, ili koji barem ne vide njegov iluzorni karakter, ili su previše lagodni da bi ga propitivali. Upravo smo pokazali kako je to pogrešno. Ali danas također ima ljudi, bezbrojnih ljudi koji priznaju određene poluistine, vrlo značajne poluistine, i koji ne postavljaju pitanje čisto hipotetičke opravdanosti. To mnogima može izgledati čudno, to je jednako jednostrano kao i gledati svijet isključivo kroz evanđelja i odbaciti svaku drugu potragu u pravu stvarnost, kao što je gledati svijet sa stajališta Galilea i Kopernika, ili općenito od sveučilišne materijalističke znanosti.

Evanđelja su dana onima koji su živjeli u prvim stoljećima kršćanstva, i vjerovati da evanđelja danas mogu dati *cjelinu* kršćanstva je jednostavno poluistina. To je prema tome također polu-greška koja nasamari ljude i prema tome, oprema Ahrimana najboljim sredstvima za postizanje cilja i trijumf njegove inkarnacije.

Koliko su brojni oni koji misle da govore iz kršćanske poniznosti, ali u stvarnosti iz užasne arogancije, kada kažu: „O, mi ne trebamo znanost duha! Prostost, jednostavnost evanđelja vodi nas onom što čovjek treba od vječnosti!” Izražena je strahovita arogancija, u većem dijelu, u ovoj očitoj jednostavnosti, koju dobro može iskoristiti Ahriman u smislu kako sam naznačio. Jer nemojte zaboraviti što sam objasnio na početku današnjeg predavanja, kako su u vrijeme gdje padaju evanđelja, ljudi još bili prožeti sa luciferskim impulsom u svojim mišljenjima, osjećajima i općenitim pogledima, i da su mogli razumjeti evanđelja sa određenom luciferskom

gnozom. Ali shvaćanje evanđelja u ovom *starom* smislu danas nije moguće. Pravo razumijevanje Krista ne može se postići ako to samo počiva na evanđeljima, posebno u obliku u kojem je izrečeno. Danas nigdje ne postoji manje pravog razumijevanja Krista nego u različitim vjerama i konfesijama.

Evanđelja moraju biti produbljena sa znanošću duha ako želimo doći do stvarnog shvaćanja Krista. Nadalje je zanimljivo ispitivati odvojeno evanđelja i doći do njihovog pravog sadržaja. Prihvaćanje evanđelja onakvog kakvo je, kakvo bezbrojni ljudi danas prihvaćaju, i posebno kako se danas govori, to nije put do Krista; to je put od Krista. Stoga se konfesije sve više udaljavaju od Krista. Do kakve vrste Krist-koncepcije dolazi čovjek koji prihvaća Evanđelje i samo Evanđelje, bez dubine koju daje duhovna znanost? On dolazi naposljetku do Krista — ali to je najviše što može doseći samo kroz evanđelje. To nije stvarnost Krista, jer danas samo znanost duha može dovesti do toga. To do čega dovodi evanđelje je halucinacija Krista, stvarna unutarinja slika ili vizija, ipak *samo* slika. Evanđelje danas pruža mogućnost da se dođe do vizije Krista, ali ne i do stvarnosti Krista. To je upravo i razlog zašto je moderna teologija postala tako materijalistička. Teološki komentatori i tumači evanđelja pitali su se: Što treba napraviti s evanđeljem? Odlučili su da je po njihovom gledanju rezultat sličan onom što se dobije ispitivanjem slučaja Pavla ispred Damaska. I onda su ovi teolozi, koji bi trebali potvrditi kršćanstvo, ali ga u stvari podrivaju, rekli: Pavao je jednostavno bio bolestan, patio od živaca i imao je viziju ispred Damaska.

Bitno je da se kroz evanđelja može doći samo do halucinacije, do vizije, ali ne do stvarnosti; Evanđelje nam ne daje stvarnog Krista, već samo halucinaciju Krista. Pravog Krista treba danas tražiti kroz sve što se može dobiti od duhovnog znanja svijeta.

Ti svi ljudi koji se zaklinju na evanđelje i odbijaju svaku vrstu stvarnog duhovnog znanja, od početka su u stadiu Ahrimana kada se pojavi u ljudskom obliku u modernoj civilizaciji. Iz ovih krugova, od ovih članova konfesija i sekti koji odbijaju konkretno znanje stečeno duhovnim nastojanjima, cijele legije će se razviti u sljedbenike Ahrimana. Sada sve ovo počinje dolaziti u postojanje. To je tamo, to je na djelu u sadašnjem čovječanstvu i onaj tko govori danas čovjeku sa znanjem duhovne znanosti govori u njega, bez obzira govori li o socijalnim ili drugim pitanjima. On zna gdje leži neprijateljska sila, da oni žive nadčulno i da su ljudi njihove jadne obmanute žrtve. Ovo je poziv za čovječanstvo: „Oslobodite se svih ovih stvari koje daju tako velike izazove u prilog Ahrimanovu trijumfu!”

Mnogi ljudi su osjetili nešto ovakve vrste. Ali još nema svuda hrabrosti da se dođe do razumijevanja povijesnih impulsa Krista, Lucifera i Ahrimana na hitan način koji je neophodan i koji naglašava antropozofija. Čak i oni koji imaju predodžbu o tome što je neophodno neće da idu dovoljno daleko. Na primjer, pogledajte primjere gdje se pojavljuje neko znanje da svjetovna materijalistička znanost sa svojim ahrimanskim karakterom mora biti prožeta Kristovim impulsom, i kako, s druge strane, evanđelje mora biti osvjetljeno kroz objašnjenja znanosti duha. Uzmite u obzir koliko se ljudi bori da stvarno

osvijetle bilo koji od ova dva smjera sa sredstvima duhovno-znanstvenog znanja! Ipak čovječanstvo će jedino imati dobar stav prema zemaljskoj inkarnaciji Ahrimana ako gleda kroz ove stvari i ima hrabrosti, volje i energije da osvijetli oboje, svjetovnu znanost i Evanđelja sa Duhom. Inače je rezultat uvijek površnost. Promislite, na primjer, kako je kardinal Newman — koji je, napokon, bio prosvijetljen čovjek, onaj koji slijedi moderan religiozni razvoj — za vrijeme svoje službe kao kardinal u Rimu otvoreno izjavio u svom obraćanju da ako će kršćansko katoličko učenje preživjeti, novo otkrivenje je neophodno. Ne trebamo, međutim, novo otkrivenje; vrijeme otkrivenja u starom smislu je prošlo. Mi trebamo novu znanost, onu koju osvjetljava Duh. Ali ljudi moraju imati hrabrosti za ovakvu novu znanost.

Promislite na književni fenomen kao Lux Mundi pokret koji se pojavio sa izvjesnim eminentnim teozozima, članovima engleske Visoke crkve, na kraju osamdesetih i početkom devedesetih prošlog stoljeća. Sastojao se od serije studija, potpuno prožetih naporima da sagrade most od svjetovne znanosti prema sadržaju dogme. Netko to može nazvati batrganjem amo tamo, nikada smjelo grabiti svjetovnu znanost, nikada je prosvijetliti s duhom. Nije bilo ispitivanja evanđelja bez predrasuda sa znanjem da evanđelje samo po sebi danas nije dovoljno, da mora biti objašnjeno i osvjetljeno. Ali čovječanstvo mora biti odvažno u oba smjera i reći: svjetovna znanost sama po sebi vodi u iluziju, evanđelje samo po sebi vodi u halucinaciju. Srednji put između iluzije i halucinacije nađen je jedino uzimajući stvarnost kroz Duh. U tome je stvar.

Moramo gledati kroz takve stvari kakve su ove današnje. Čisto zemaljska znanost napravila bi ljude potpuno subjektom iluzije; u stvari na kraju bi samo radili gluposti. Priličnim glupostima svjedočimo već i danas, zasigurno je Svjetski rat bio velika glupost! Ipak su mnogi ljudi bili umiješani u njega koji su bili potpuno zasićeni sa službenom svjetovnom znanošću našeg vremena. I ako ste primijetili izvanredan psihološki fenomen kako odmah izroni kada neka sekta ili drugi postave *jedno* od četiri evanđelja u prvi plan, tada ćete lakše razumjeti što sam danas govorio o Evanđeljima. Vidite kako jako naginju svim vrstama halucinacija sekte koje obraćaju pažnju isključivo na Evanđelje po Ivanu, ili samo na Evanđelje po Luki! Srećom ima četiri evanđelja, koja se izvana suprotstavljaju jedan drugom, i ovo je do sada sprječavalo veliko zlo koje bi jednostranost izazvala. Zbog suočavanja sa četiri evanđelja ljudi ne idu predaleko u smjeru jednog, jer imaju ostale uz njega. Jedno evanđelje se čita naglas u nedjelju a drugo u drugu nedjelju i tako je prividna snaga jednog izjednačena s drugim. Velika mudrost leži u činjenici da su ova četiri evanđelja došla u civilizirani svijet. Na ovaj način čovjek je zaštićen od toga da bude uhvaćen samo jednom strujom, koja bi ga posjedovala — kao što je slučaj s mnogim članovima sekti — ako su pod utjecajem samo jednog evanđelja. Kada samo *jedno* evanđelje radi na njemu vrlo je jasno kako to vodi na kraju u halucinaciju.

U stvari, danas je esencijalno odustati od jedne subjektivne sklonosti, od onog što je prikačeno i misliti pobožno i jasno. Čovječanstvo mora iznad svega tražiti univerzalnost i hrabrost da gleda stvari sa svih strana.

Ovo sam vam želio reći danas tako da možete shvatiti da ono što sada netko pokušava donijeti u čovječanstvo ima istinski dublje temelje nego što je to neka vrsta subjektivne predrasude. U stvari netko bi mogao reći da se to čita iz znakova vremena i da to *mora biti doneseno*.

PREDAVANJE II (1. studenog 1919, Dornach SD191)

Kada se socijalna pitanja raspravljaju sa duhovno-znanstvenog gledišta, to se ne radi iz bilo kakvog subjektivnog motiva ili impulsa. Sve je temeljeno na promatranju evolucije čovječanstva i na onome što snage koje su u pozadini evolucije zahtijevaju od nas sada i u neposrednoj budućnosti.

Otkrivanje dubljih impulsa koji rade u sadašnje vrijeme nije ugodan zadatak, jer malo je sklonosti za ulaziti u takva pitanja s pravom ozbiljnošću. Ali naše doba traži tu ozbiljnost gdje god se radi o stvarima koje se tiču čovječanstva, prije svega za odbacivanje predrasuda i preduvjerenja. Stoga ću danas pred vas iznijeti dublje aspekte stvari na koje se često pozivalo.

Još jednom je nužno pregledati prilično dug period u životu čovječanstva. Kao što znate, sadašnju epohu razlikujemo od drugih epoha, računajući da počinje sredinom petnaestog stoljeća poslije Krista. O njoj govorimo kao o petoj post-atlantskoj epohi, razlikujući je od prethodne epohe koja je počela u osmom stoljeću p.n.e. i nazvana je grčko-latinska po narodima odgovornim za njenu kulturu. Njoj je prethodila egipatsko-kaldejska civilizacija.

Kada razmotrimo egipatsko-kaldejsku epohu nalazimo da se zapisi obične povijesti ruše. Čak i uz pomoć dostupnog egipatskog i kaldejskog znanja, vanjski nas dokazi ne vode daleko u povijesti čovječanstva.

Ali nije moguće shvatiti ono što je važno za sadašnje vrijeme ukoliko ne razumijemo suštinske osobine te treće post-atlantske epohe kulture.

Sigurno ste svjesni da u običnoj povijesti tog drevnog vremena, sva civilizacija, sva kultura tada poznatog svijeta, potpada pod ime poganstvo. Poput oaze, usred nje nastaje hebrejska kultura kao priprema za kršćanstvo. No, zanemarujući na trenutak ovu židovsku kulturu, koja se toliko bitno razlikovala od ostalih oblika predkršćanskog civiliziranog života, usmjerimo pozornost na paganizam. Njegova posebna osobina može se reći da leži u mudrosti, u njegovom dubokom uvidu u stvari i procese svijeta. Znanje sadržano u poganstvu imalo je svoj izvor u drevnim misterijima i premda prema modernoj znanosti nosi mitski, slikovni karakter, treba naglasiti da je sva slikovitost, sve slike koje su iz tog drevnog paganizma došle do potomstva, plodovi dubokog uvida.

Sjećajući se mnogih blaga ovog nadosjetilnog znanja kojeg smo nastojali iznijeti na svijetlo, biti će očigledno da tu imamo posla s iskonskom mudrošću, mudrošću koja je u osnovi svog mišljenja, svih percepcija i osjećaja tih drevnih naroda. Svojevrsni odjek te drevne mudrosti, tradicija u koju je ugrađena, preživio je tu i tamo u tajnim društvima, zapravo u zdravom obliku, sve do kraja osamnaestog stoljeća i početka devetnaestog. U devetnaestom stoljeću izvor je presušio i takvi su ostaci prešli u ruke izoliranih grupa koje pripadaju određenoj nacionalnosti. A ono što danas posjeduju obična tajna društva više se ne može smatrati korisnim ili kao izvorna tradicija stare poganske mudrosti.

Sada ta drevna mudrost ima jednu posebnu osobinu koja se nikad ne smije izgubiti iz vida. Ima jednu osobinu zbog koje je judaizam, manja struja koja je tada radila pripremu za kršćanstvo, morao biti uveden kao neka vrsta oaze.

Ako se ovo drevno poganstvo ispravno shvati, naći će se da sadrži uzvišene, duboko prodiruće istine, ali ne i *moralne impulse* za ljudsko djelovanje. Ti impulsi nisu zapravo bitni za čovječanstvo, jer za razliku od onoga što danas prolazi kao ljudsko znanje, ljudski uvid, ta stara poganska mudrost je čovjeku davala osjećaj da je član cijelog kozmosa. Ljudi koji se kreću zemljom nisu se samo osjećali sastavljeni od supstanci i snaga prisutnih oko njih u zemaljskom životu, u mineralnom, biljnom i životinjskom carstvu, već su osjećali da sile koje djeluju, na primjer, u kretanjima zvijezda i Sunca, djeluju i na njih. Taj osjećaj pripadnosti cijelom kozmosu nije bio puka apstrakcija, jer su iz misterija dobivali smjernice temeljene na zakonima zvijezda, za njihovo djelovanje i cjelokupno ponašanje. Ova drevna mudrost zvijezda ni na koji način nije bila slična aritmetičkoj astrologiji koja se ponekad danas smatra vrijednom, već je to bila mudrost koju su posvećeni izrazili na takav način da su impulsi za pojedinačno djelovanje i ponašanje proizlazili iz misterija. Ne samo da su se ljudska bića osjećala sigurno i osigurano unutar prevladavajuće mudrosti kozmosa, već su oni koje su prepoznali kao posvećenike misterija pretakali tu mudrost u smjernice za djelovanje od jutra do večeri, u određene dane u godini. Ipak, ni kaldejska niti egipatska mudrost nije sadržavala ni jedan moralni impuls u onome što im je na ovaj način udijeljeno od posvećenika. Moralni impuls je u svom pravom smislu bio pripremljen od judaizma i zatim dalje razvijen u kršćanstvu.

Neizbježno se nameće pitanje: Zašto je ta uzvišena poganska mudrost, premda nije sadržavala moralni impuls, mogla, na primjer u drevnoj Grčkoj, cvjetati u takvoj ljepoti umjetnosti i veličini filozofije?

Ako bismo se vratili mnogo dalje natrag, u vrijeme više od tri tisuće godina prije kršćanske ere, trebali bismo otkriti da je zajedno s poticajima mudrosti tada *došao* moralni impuls, da su moralna načela, etika koja je trebala tim narodima starine, bila sadržana u toj mudrosti. Ali određeni *etos*, specifični moralni impuls kao onaj koji je došao s kršćanstvom nije bio integralni dio

poganstva. Zašto je bilo tako? To je bilo zato što je kroz tisućljeća koja su izravno prethodila kršćanstvu, ta poganska mudrost bila nadahnuta iz mjesta daleko u Aziji, nadahnuta izvanrednim bićem koje je bilo utjelovljeno na dalekom Istoku u trećem tisućljeću prije Krista — naime, Luciferom.

Mnogim stvarima koje smo naučili o evoluciji čovječanstva, mora se dodati i ovo znanje: da kao što je postojalo utjelovljenje koje je kulminiralo na Golgoti, utjelovljenje Krista u čovjeku Isusu iz Nazareta, tako je postojalo i stvarno utjelovljenje Lucifera u dalekoj Aziji, u trećem tisućljeću prije Krista. I izvor nadahnuća za mnogo drevne kulture ono je što se jedino može opisati kao zemaljsko utjelovljenje Lucifera u čovjeku od krvi i mesa. Čak je i kršćanstvo, čak i otajstvo Golgote koje je doneseno među ljude, bilo u početku shvaćeno jednim dostupnim načinom, naime starom luciferskom mudrošću. Jednostranost gnoze, u svoj svojoj velikoj dubini, proizlazi iz utjecaja koji se jednom širio od tog utjelovljenja Lucifera cijelim drevnim svijetom. Značaj otajstva Golgote ne može se potpuno shvatiti bez znanja da je prije manje od tri tisuće godina prije toga, postojalo utjelovljenje Lucifera.

Da bi se lucifersko nadahnuće moglo podići iznad svoje jednostranosti, došlo je utjelovljenje Krista i s njime impuls za obrazovanje i razvoj europske civilizacije i njenog američkog izdanka. Ali od sredine petnaestog stoljeća, otkad djeluje impuls za razvoj individualnosti, osobnosti, ova faza evolucije također sadrži u sebi izvjesne snage, čime se radi priprema za utjelovljenje još jednog nadosjetilnog bića. Baš kao što je postojalo utjelovljenje Lucifera u tijelu i utjelovljenje Krista u tijelu, tako će, prije nego protekne samo dio trećeg tisućljeća postkršćanske ere, biti, na Zapadu, stvarno utjelovljenje Ahrimana: Ahrimana u tijelu. Čovječanstvo na Zemlji ne može pobjeći od ovog utjelovljenja Ahrimana. Doći će neizbježno. Ali ono što je važno je da ljudi nađu pravi način da mu se suprotstave.

Kada god se vrši priprema za utjelovljenje ovakvog značaja, moramo biti na oprezu za neke indikacije toga u evoluciji. Biće poput Ahrimana, koje će se utjeloviti na Zapadu u vremenu koje dolazi, priprema se unaprijed za to utjelovljenje. S obzirom na svoje utjelovljenje na Zemlji, Ahriman upravlja izvjesnim silama u evoluciji na takav način da bi mu mogle dati najveću moguću prednost. I rezultirati će zlom ako ljudi budu živjeli u pospanom nesvjesnom stanju, ne budu mogli prepoznati izvjesne pojave u životu kao pripremu za utjelovljenje Ahrimana u tijelu. Ispravno stajalište može se zauzeti samo prepoznavanjem u ovom ili onom nizu događaja pripremu koja je napravljena od Ahrimana za njegovo zemaljsko utjelovljenje. A sada je došlo vrijeme da individualna ljudska bića znaju koje su tendencije i događaji oko njih makinacije Ahrimana, pomažući mu da se pripremi za utjelovljenje koje se približava.

Nesumnjivo bi Ahrimanu bilo od najveće koristi ako bi mogao spriječiti veliku većinu ljudi da shvate što bi im moglo donijeti najveću dobrobit, ako bi

velika većina ljudi gledala tu pripremu za utjelovljenje Ahrimana kao napredak i dobro za evoluciju. Ako bi se Ahriman uspio uvući u čovječanstvo a da je ono nesvjesno njegovog dolaska, to bi ga najviše obradovalo. Zbog toga se pojave i trendovi u kojima Ahriman radi za buduće utjelovljenje moraju iznijeti na vidjelo.

Jedan od događaja u kojem se Ahrimanov impuls jasno vidi je širenje vjerovanja je da mehanicističke, matematičke koncepcije koje su inaugurirali Galileo, Kopernik, i drugi, objašnjavaju ono što se događa u kozmosu. Zato antropozofska znanost duha toliko naglašava činjenicu da se *duh* i *duša* moraju razabrati u kozmosu, ne samo matematički, mehanicistički zakoni izneseni od Galilea i Kopernika kao da je kozmos neki ogroman stroj. Nagovijestilo bi uspjeh Ahrimanova iskušenja ako bi ljudi ustrajali u pukom izračunavanju revolucija nebeskih tijela, u studiranju astrofizike s jedinom svrhom utvrđivanja materijalnog sastava planeta — postignuća na koji je moderni svijet tako ponosan. Ali jao ako taj kopernikanizam nije suočen sa znanjem da je kozmos prožet dušom i duhom. Upravo to znanje Ahriman, pripremajući svoje zemaljsko utjelovljenje želi uskratiti. Želio bi ljude držati tako tupe da mogu shvatiti jedino matematički aspekt astronomije. Stoga dovodi u iskušenje mnoge ljude da imaju odbojnost u vezi spoznaje o duši i duhu u kozmosu. To je samo jedna sila kvarenja koju je Ahriman ulio u ljudske duše. Još jedan način iskušenja poveza s njegovom inkarnacijom — također radi u suradnji s luciferskim silama — još jedna od njegovih težnji je sačuvati već raširen stav da je za javnu dobrobit dovoljno ako su osigurane ekonomske i materijalne potrebe čovječanstva. Ovdje dolazimo do točke s kojom se nerado suočava u modernom životu. Službena znanost danas ništa ne doprinosi stvarnom znanju o duši i duhu, jer metode usvojene danas od konzervativne znanosti su valjane jedino za shvaćanje vanjske prirode, uključujući i vanjsku ljudsku konstituciju. Zamislite samo s kolikim prezirom prosječni građani gledaju sve što izgleda idealistički, sve što izgleda kao put koji na bilo koji način vodi u duhovno. U srcu se uvijek pitaju: kakve korist od toga? Kako će mi to pomoći da steknem dobra ovoga svijeta? Šalju svoje sinove u privatne škole, a možda su i sami bili u nekoj; šalju ih na sveučilište ili institut za napredne studije. Ali sve se to radi samo da im stvori temelj za karijeru, drugim riječima, da bi se osigurala materijalna sredstva za život.

A sada razmislite o posljedicama toga. Koliki je broj ljudi danas koji više ne cijene duh radi duha, ni dušu radi duše! Oni žele iz kulturnog života apsorbirati samo ono što se smatra "korisnim". To je značajan i tajnovit čimbenik u životu modernog čovječanstva i onaj koji se mora podići u punu svjetlost svijesti. Prosječni građani, koji marljivo rade u svojim uredima od jutra do večeri, a zatim imaju uobičajenu večernju rutinu, neće dopustiti da se petljaju u ono što zovu "brbljanje" što se može pronaći u antropozofiji. Izgleda im potpuno suvišnim, jer misle: to je nešto što se ne može jesti! Napokon se dolazi do toga — iako ljudi to neće priznati — da se u običnom životu ništa na

putu znanja ne smatra stvarno korisnim ukoliko ne pomaže u stavljanju hrane u usta!

U vezi s tim ljudi su danas podlegli čudnoj zabuni. Ne vjeruju da se duh može jesti, a baš oni koji to kažu, baš *jedu* duh! Iako mogu odbiti prihvatiti bilo što duhovno, ipak sa svakim zalogajem koji prijeđe iz usta u želudac oni proždiru duhovno, ali ga otpremaju drugim putem nego je onaj koji vodi do stvarne dobrobiti čovječanstva.

Vjerujem da mnogi Europljani misle da je zasluga njihove civilizacije da mogu reći: mi nismo kanibali! Ali ti Europljani i njihovi Američki srodnici su, ipak, proždirači duše i duha! Bezdušno proždiranje materijalne hrane vodi do stranputice duha. Teško je kazati ove stvari danas, jer u svijetlu takvog znanja samo promislite što bi se moralo reći za veliki dio moderne kulture! Držati ljude u stanju da proždiru dušu i duh jedan je od impulsa Ahrimana za pripremu njegovog utjelovljenja. U mjeri u kojoj ljudi mogu biti potaknuti na vođenje njihovih poslova ne samo radi materijalnih ciljeva, i da gledaju na slobodan i nezavisan duhovni život, jednako kao i ekonomski život, kao integralni dio socijalnog organizma — u toj će mjeri utjelovljenje Ahrimana biti dočekano sa stavom dostojnim čovječanstva.

Još jedna tendencija u modernom životu koja koristi Ahrimanu u pripremi za njegovo utjelovljenje je sve ono što je tako jasno vidljivo u *nacionalizmu*. Što god može razdvojiti ljude u skupine, što god ih može otuđiti od uzajamnog razumijevanja po cijelom svijetu i između njih zabija klinove, jača Ahrimanov impuls. U stvarnosti bismo trebali prepoznati glas Ahrimana u onome što se ovih dana objavljuje kao novi ideal: "Sloboda za narode, čak i one najmanje", i tako dalje. Ali krvne veze su prestale biti odlučujući čimbenik i ako se nastavi s ovom iznošenom idejom, upasti ćemo ravno u ruke Ahrimana. Njegove interese promiče i činjenica da ljudi preuzimaju najrazličitije nijanse stranačkog mišljenja, od kojih se jedno može jednako lako opravdati kao i drugo. Program socijalističke stranke i anti-socijalistički program mogu se potkrijepiti argumentima jednake valjanosti. I ako ljudi ne shvate da je ovakva vrsta "dokaza" krajnje površinska da se i NE i DA jednako mogu opravdati s našom modernom inteligencijom — kao takvom korisnom za prirodnu znanost ali ne i za drugačiju vrstu znanja — ako ljudi ne shvate da je ta inteligencija potpuno na površini unatoč tome što tako učinkovito služi ekonomskom životu, bez obzira na to, nastaviti će je primjenjivati na socijalni život i na duhovni život. Jedna će skupina dokazati jedno, druga ono upravo suprotno, a oba se dokaza mogu pokazati jednako logična, pojačat će se mržnja i ogorčenost — koje na svijetu ima više nego dovoljno. I te trendove koristi Ahriman u pripremi za njegovo zemaljsko utjelovljenje.

Opet, ono što će mu biti od posebne koristi je kratkovidno, usko poimanje evanđelja koje toliko prevladava danas. Znae koliko je postalo potrebno u naše vrijeme produbiti razumijevanje evanđelja kroz znanost duha. Ali

također znate koliko je rašireno shvaćanje da to ne dolikuje, da je za osudu unijeti bilo koje znanje o duhu ili o kozmosu koje se odnosi na evanđelja; kaže se da se evanđelja moraju uzimati u "svoj svojoj jednostavnosti", onako kako stoje. Neću pokretati pitanje da mi više ne posjedujemo *prava* evanđelja. Prijevodi nisu vjerna reprodukcija autentičnih evanđelja, ali ne namjeravam sada ulaziti u to pitanje. Pred vas ću samo staviti dublju činjenicu, naime da se ne može doći do pravog razumijevanja Krista jednostavnim, laganim uvidom u evanđelja koja vole većina religijskih denominacija i sekta danas. U vrijeme Otajstva Golgote i par stoljeća nakon toga, poimanje stvarnog Krista još je bilo moguće, jer izvješća koja su prenošena tradicionalno mogla su se shvatiti uz pomoć poganske, luciferske mudrosti. Ta mudrost je sada nestala, i ono što sekta i denominacije nalaze u evanđeljima ne vodi ljude do pravog Krista za kojim težimo u znanosti duha, već do iluzorne slike, najviše do sublimirane halucinacije Krista.

Evanđelja ne mogu voditi do stvarnog Krista ukoliko ih ne osvjetli znanost duha. U nedostatku tog osvjetljenja, evanđelja onakva kakva stoje dovode do onoga što je samo halucinacija Kristove pojave u povijesti svijeta. To postaje vrlo očito u teologiji našeg vremena. Zašto moderna teologija toliko voli govoriti o "jednostavnom čovjeku iz Nazareta" i poistovjećivati Krista s Isusom iz Nazareta — kojeg smatra za čovjeka samo malo uzvišenijeg od drugih velikih povijesnih likova? To je zato jer je izgubljena mogućnost naći stvarnog Krista, i jer ono što ljudi izvuku iz evanđelja vodi do halucinacije, do svojevrsne iluzije. Iluzorno poimanje Krista je sve što se može izvući kroz način na koji se danas čitaju evanđelja — ne *stvarnost* Krista. U izvjesnom smislu to je zapravo sinulo teolozima i mnogi od njih sada opisuju Pavlovo iskustvo na putu u Damask kao "viziju". Došli su do točke da su shvatili da njihov način proučavanja evanđelja može voditi samo do vizije, do halucinacije. Ne kažem da je ta istina lažna ili neistinita, već da je to samo *unutarnji* doživljaj, nepovezan sa stvarnošću Krist bića. Ne koristim riječ "iluzija" tako da implicira neistinu, ali samo želim naglasiti da je Krist biće ovdje subjektivni, unutarnji doživljaj, istog karaktera kao i halucinacija. Kada bi se ljudi ovdje mogli zaustaviti, ne upirući do stvarnog Krista već se zadovoljavajući s halucinacijom Krista, Ahrimanovi ciljevi bili bi neizmjereno unaprijeđeni.

Utjecaj evanđelja također vodi do halucinacija kada je samo jedno evanđelje uzeto kao osnova vjerovanja. Istini za volju, to je preduhitrla činjenica da smo dobili četiri evanđelja, predstavljajući četiri različita aspekta, i ne treba uzimati svako evanđelje od riječi do riječi samo za sebe, kad izvana postoje očite kontradikcije. Uzeti jedno evanđelje od riječi do riječi i zanemariti druga tri je zapravo opasno. Ono što možete pronaći u sektama čije se pristaše zaklinju samo na doslovni sadržaj evanđelja sv. Luke ili sv. Ivana je iluzorni koncept koji proizlazi od izvjesnog prigušivanja svijesti. S prigušenjem svijesti koje se neizbježno javlja kada nije otkriven dublji sadržaj evanđelja, ljudi bi potpuno pali u službu Ahrimana, pomažući na

najučinkovitiji način da pripremi svoje utjelovljenje, i zauzimajući prema njemu upravo stav koji želi.

A sada još jedna neugodna istina za čovječanstvo danas! Živeći u zagrljaju svojih denominacija, ljudi kažu: "Mi ne trebamo antropozofiju ili bilo što slično; zadovoljni smo s evanđeljima u svoj njihovoj jednostavnosti". Inzistiraju da je to rečeno iz "poniznosti". U stvari, međutim, to je najveća arogancija! Jer to znači da se takve osobe, koristeći ideje koje su im predstavljene rođenjem i uzburkavaju njihovu krv, udostoje izbaciti dublja blaga mudrosti koja se mogu otkriti u evanđeljima. Ta "najskromnija" ljudska bića su općenito najarogantnija od svih, posebno u sektama i denominacijama. Međutim, treba upamtiti, da su ljudi koji najviše čine za pripremu za utjelovljenje Ahrimana oni koji neprestano propovijedaju. "Sve što je potrebno je čitati evanđelja od riječi do riječi i ništa više od toga!"

Čudno je reći, unatoč svojim radikalnim razlikama, dvije stranke idu jedna drugoj pod ruku: oni koje sam nazvao "proždiračima duše i duha" i oni koji zahtijevaju doslovno čitanje evanđelja, od riječi do riječi. Svaka strana ide pod ruku onoj drugoj, unaprijeđujući pripreme za utjelovljenje Ahrimana. Jer ako bi se zadržalo gledanje "proždirača duše i duha" na jednoj strani i navodnih kršćana koji odbijaju dublje ući u istine evanđelja na drugoj, tada bi Ahriman sva ljudska bića na Zemlji mogao učiniti svojim. Dobar dio onoga što se danas širi u vanjskom kršćanstvu je priprema za utjelovljenje Ahrimana. I u mnogim stvarima koje arogantno tvrde da predstavljaju pravo vjerovanje, trebali bi prepoznati pripremu za rad Ahrimana.

Riječi danas zapravo ne prenose unutarnju suštinu stvari. Kao što sam vam često govorio, previše vrijednosti se stavlja na riječi — jer riječi ne moraju nužno voditi u stvarnost; danas je zapravo slučaj da riječi odvajaju ljude od stvarne prirode stvari u svijetu. I to ponajviše čine kada ljudi prihvaćaju drevne zapise kao što su evanđelja s "jednostavnim razumijevanjem" — kako se kaže. Ali postoji daleko istinitija jednostavnost da se prodre do duha koji tamo boravi i razumije sama evanđelja s vidikovca duha.

Kao što sam vam rekao, Ahriman i Lucifer će uvijek raditi ruku pod ruku. Jedino je pitanje koji od dvojice prevladava u konkretnoj epohi vremena. To je bila prvenstveno luciferička kultura koja je trajala sve do Misterija na Golgoti — kultura nadahnuta utjelovljenjem Lucifera u Kini u trećem mileniju prije Krista. Mnogi utjecaji tog utjelovljenja nastavili su zračiti i još su bili snažni u ranim kršćanskim stoljećima; doista rade do danas.

Ali sada, kad se suočavamo s utjelovljenjem Ahrimana u trećem tisućljeću nakon Krista, tragovi Lucifera postaju sve manje vidljivi, a aktivnost Ahrimana kao u trendovima koje sam spomenuo postaje sve važnija. Ahriman je sklopio svojevrsni pakt s Luciferom, čiji se smisao može izraziti na sljedeći način. Ahriman, obraćajući se Luciferu, kaže: "Ja, Ahriman, smatram

povoljnim korištenje 'tegli'. Tebi ću prepustiti želudac ljudi, ako mi prepustiš da ih uspavam — odnosno da uspavam njihovu svijest što se tiče njihovih stomaka".

Morate shvatiti što mislim s ovim. Svijest onih ljudskih bića koja sam nazvao proždiračima duše i duha je u stanju prigušenosti što se tiče njihovih želudaca; jer, ne prihvaćajući duhovno u svoju ljudsku prirodu, tjeraju ravno u lucifersku struju sve što uđe u njihove želuce. Ono što ljudi jedu i piju bez duhovnosti ide ravno Luciferu!

A na što mislim sa "tegle"? Mislim na knjižnice i slične institucije, gdje su sačuvane razne znanosti kojima se bave ljudska bića bez da je zapravo potaknut njihov interes; te znanosti zaista nisu žive u njima već su jednostavno sačuvane u knjigama na policama knjižnica. Sva ta znanja su odvojena od ljudskih bića. Posvuda su knjige, knjige, knjige! Sami studenti, za doktorat, moraju napisati učenu tezu koja se zatim stavi u što veći broj knjižnica. Kada studenti žele zauzeti neko posebno mjesto, opet moraju napisati tezu! Kao dodatak tome, ljudi beskrajno pišu, prema se mali dio onoga što se napiše ikada pročita. Tek kada se treba napraviti neka posebna priprema ljudi pribjegavaju onome što je u knjižnicama. Te "tegle" mudrosti posebno su pogodne za postizanje ciljeva Ahrimana.

Ovakve stvari se događaju svugdje. U tome bi moglo biti neke svrhe ako bi ljudi imali živi interes za to, ali nemaju, njihovo postojanje je potpuno razdvojeno i odvojeno. Samo promislite — ako je netko sklon tome lako bi mogao očajavati — samo promislite, na primjer, na parnicu u kojoj se mora angažirati odvjetnik. Dolazi vrijeme rasprave. Dokumenti se gomilaju! Odvjetnik ih sve ima u dosjeu, ali kada netko počne govoriti, odvjetnik nema pojma o okolnostima. Papiri se stalno prevrću bez da se bilo gdje stigne; odvjetnik uopće nema veze s dokumentima. Ovdje je jedan pun portfelj, tamo drugi. Broj dokumenata stalno raste, ali što se tiče interesa za njih — to jednostavno ne postoji! Ti profesionalci bacaju nekoga u očaj kada ima posla s njima; zaista ne znaju ništa o pitanju o kojem se radi, nemaju veze s njim, jer sve ostaje u dokumentima. To su male tegle za čuvanje a knjižnice su velike tegle duše i duha. U njima je sve sačuvano ali ljudska bića ne žele se povezati s tim, prožeti to s interesom. I konačno se javlja raspoloženje koje ne želi da glava igra ikakvu ulogu u iskazanom pogledu na svijet. Ali konačno, glava, ili neki element glave, nužan je za bilo kakvo razumijevanje! Ono što ljudi vole je temeljiti njihovu vjeru, pogled na svijet, samo na srcu. Srce mora igrati ulogu, naravno; ali način na koji često danas govore o njihovoj vjeri podsjeća me na dosta spominjanu izreku u oblasti gdje sam proveo mladost. U ovom smislu: "Postoji nešto posebno u ljubavi. Ako je kupiš, kupuješ samo srce a glava ide gratis". To je više-manje stav koji ljudi danas vole usvojiti u pogledu na život; voljeli bi sve primiti kroz srce, kako kažu, bez naprezanja glave. Srce ne može kucati bez glave, ali srce je sposobno prihvatiti stvari ako se pod "srce" ovdje zaista misli na stomak! A onda, ono što bi trebalo postići kroz glavu dobačeno

je gratis, posebno što se tiče najvažnijih stvari u životu. Zaista je važno obratiti pažnju na ove stvari, jer promatrajući ih postaje očito kakva se ozbiljnost mora primijeniti na život u ovom trenutku, kako je nužno učiti iz iluzija koje čak i evanđelja mogu potaknuti, i kako drago čovječanstvo danas voli te iluzije.

Istina je izvan dosega vrste znanja za kojim ljudi danas teže. Osjećaju se na sigurnom terenu kada mogu računati pomoću brojki, kada stvari mogu dokazati statistikom. Sa statistikom i brojkama za Ahrimana je lako; izvrsno mu paše kada neki učenjak istakne, na primjer, da su uvjeti na Balkanu takvi zbog činjenice da se populacija u Makedoniji sastoji od toliko Grka, toliko Srba, toliko Bugara. Ništa se ne može suprotstaviti brojkama zbog vjere koja u njima počiva; a Ahriman je potpuno spreman iskoristiti brojke za svoje ciljeve. Ali kasnije se počinje vidjeti koliko su takve brojke 'pouzdanе'! Doduše, brojke su ponekad sredstvo dokazivanja, ali ako se ide izvan njih i bolje istraži, često se primijete stvari poput sljedeće. U Makedonskoj statistici, na primjer, otac se može zabilježiti kao Grk, jedan sin kao Srbin, drugi sin kao Bugar; tako se otac broji u Grke, jedan sin u Srbe, a drugi u Bugare. Međutim, ono što bi doista pomoglo da se dođe do istine, bilo bi otkriti kako se dogodilo da je u istoj obitelji jedan Grk, jedan Srbin, i jedan Bugar, i kako to utječe na brojke — radije nego prihvaćati brojke koje su za ljude danas zadovoljavajuće. Ako je otac Grk naravno da su i sinovi Grci. Brojke su sredstvo kojim se ljude vodi pogrešnim putem u smjeru povoljnom za Ahrimana za njegovo buduće utjelovljenje u trećem mileniju poslije Krista.

O ovim stvarima ćemo opet govoriti na sutrašnjem predavanju.

PREDAVANJE III (2. studenog 1919, Dornach SD191)

Jučerašnje predavanje će vam pokazati da ako ćemo steći uvid u prirodu i evoluciju čovječanstva, moramo stalno biti svjesni moći i utjecaja Lucifera, Krista, i Ahrimana.

Ti su utjecaji, naravno, već bili na djelu u ranijim fazama kozmičke evolucije, ali u sferama gdje nije bilo potrebno za ljude da imaju jasnu svijest o njihovim učincima. S druge strane, upravo svrha naše pete post-atlantske epohe je da bi ljudi sve više trebali postati svjesni onog što kroz njih stupa na snagu u zemaljskoj egzistenciji. Otkrivanje mnogih tajni ljudskog života bilo bi poželjno u sadašnje vrijeme samo ako bi postojala veća spremnost da se sa stvarima iskreno i objektivno suoči. Jer bez poznavanja izvjesnih činjenica onakvog tipa na koje je jučer ukazano, za čovječanstvo neće biti moguće napredovati niti u unutarnjem životu niti u sferi socijalnog života. Promislite samo na nešto povezano sa socijalnim problemima koje smo nedavno

proučavali. Cilj nam je bio pokazati nužnost odvajanja duhovnog života, a također i političkog života i života prava, od ekonomskog života. Naša najveća briga je stvoriti uvjete u svijetu, ili barem — jer sada ne možemo više — uvjeriti ljude u neophodnost uvjeta koji bi dali temelj za slobodan duhovni život koji više nije zavisan o drugim sferama socijalnog života ili je duboko zapetljan, kao što je danas, u ekonomski život na jednoj strani i u politički život države na drugoj. Civilizirano čovječanstvo mora uspostaviti nezavisnost duhovnog života ili se suočiti s kolapsom — s neizbježnim efektom azijskog utjecaja koji će stupiti na snagu u budućnosti.

Oni koji još ne prepoznaju težinu sadašnje situacije u svijetu također, u određenom aspektu, pomažu pripremi za utjelovljenje Ahrimana. Mnoge stvari u vanjskom životu danas svjedoče tome. Utjelovljenje Ahrimana će biti uvelike unaprijeđeno ako ljudi propuste uspostaviti slobodan i nezavisan duhovni život i dopuste da bude zapetljan u ekonomski ili politički život. Jer Ahrimanska moć će iskoristiti sve iz toga što je duhovni život bića isprepleten s ovim drugim sferama. Ahrimanskoj moći slobodan duhovni život značio bi neku vrstu tame, a interes ljudi za to, goruću, bijesnu vatru. Uspostavljanje ovog slobodnog duhovnog života je esencijalno da bi se pravi stav, pravi odnos, mogao usvojiti prema utjelovljenju Ahrimana u budućnosti.

Ali danas i dalje postoji snažna tendencija prikrivanja činjenica o kojima smo jučer govorili. Velika većina ljudi prekriva velom te stvari; odbijaju ih vidjeti kakvima zapravo jesu i dopuštaju da budu obmanuti riječima koje nemaju veze sa stvarnošću. A vrlo često, napori za izbjegavanje stvarnosti se opisuju kao "iskreni" i "dobronamjerni".

Uzmite na primjer, nedavno objavljeno pismo Romain Rolland-a, u kojem kaže da ljudi ne bi trebali sebi dopustiti da budu zavarani nekadašnjim objavama pobjedničkih snaga u vezi pravde i očuvanjem političkih prava. Tretman koji Rusija prima od Antante naveo ga je da govori ovim riječima. On kaže: bez obzira je li to od strane monarhija ili republika — ono što je rečeno o pravima i pravdi samo je prodavanje fraza; pitanje u pozadini je ono o moći, i samo o moći.

Sada, čak i prividni pristup stvarnosti uvijek odaje spremnost da se bude zavarani, jer Romain Rolland je jednako zavarani kao i uvijek; zabluda nije ni mrvicu manja. Tako bi moglo biti samo ako bi takvi ljudi odbacili fraze i prepoznali da su sve te stvari za kojima teže besmislene dok ne shvate da ako stara ujedinjena država kao takva — bilo demokracija, republika ili monarhija — ne postane trostruka, to je jednostavno način pomaganja utjelovljenju Ahrimana. Stoga sve ove stvari, uključujući nedavno pismo upućeno svijetu od Romain Rolland-a, nisu ništa drugo do retoričke harange. Ljudi ne dokučuju stvarnost, jer stvarnost može biti shvaćena samo kada se nužnost za duhovnim znanjem i dubokim prodorom u prirodu stvari temeljito shvati.

Svima vam je poznat mnogo citirani stih: "U početku bijaše Riječ, i Riječ bijaše kod Boga, i Riječ bijaše Bog". Shvaćaju li ljudi zaista ozbiljno ove retke? Izgovaraju ih, ali tako često kao puke fraze! Nije stavljen poseban naglasak na vrijeme: "U početku je *bila* Riječ, i Riječ je *bila* kod Boga, i Riječ je *bila* Bog".

"Riječ" očito ovdje mora imati značenje koje je imala u staroj Grčkoj. To nije "riječ" kako se shvaća danas — riječ kao puki zvuk — već je to unutarnja, duhovna stvarnost. Međutim, u svakom slučaju, upotrijebljen se imperfekt. Stoga se implicira: "U početku je Riječ *bila*; ali nije više". Inače bi rečenica išla: "Sada je Riječ; i Riječ nije kod Boga; *bila* je kod Boga, i Bog je *bio* Riječ ali to više nije". To je, osim toga, ono što stoji u evanđelju po svetom Ivanu; inače što bi bilo značenje riječi koje odmah slijede: "I Riječ je postala tijelom i boravila među nama". To ukazuje na daljnju evoluciju Riječi. "Riječ" također znači sve što ljudska bića mogu steći svojim naporom i svojom inteligencijom. Ali mora nam biti sasvim jasno da ono što "Riječ" ovdje označava zapravo nije cilj kojem čovječanstvo mora težiti u sadašnje vrijeme ili u neposrednoj budućnosti. Da bismo izrazili što je sada cilj, trebali bismo reći: "Neka ljudi traže duh koji se otkriva u riječi; jer Duh je kod Boga, i Duh je Bog". Čovječanstvo mora od riječi prijeći na duh, na percepciju i znanje o duhu.

Kad vas podsjetim na ove prve stihove evanđelja po Ivanu, shvatiti ćete koliko malo sklonosti ima danas da se stvari prime iskreno i nadvlada proizvoljna tumačenja tako često prihvaćena u stvarima od najveće važnosti. Sama ljudska inteligencija mora se potaknuti i osvjetliti onim što je otkriveno duhovnom vizijom — stvarno vidovnjaštvo nije neophodno; važno je da se razumiju plodovi duhovne vizije. Više puta sam danas naglasio da nije samo vidjelac onaj koji može shvatiti istinu vidovitog iskustva; to shvaćanje je u svačijoj moći u današnje vrijeme, jer su duhovni kapaciteti ljudskog bića dovoljno zreli ako će ih htjeti upotrijebiti i ako nisu previše indolentni. Ali ako će se postići nivo koji priliči čovječanstvu, stvari kao što su one spomenute na jučerašnjem predavanju moraju se uzeti s velikom ozbiljnošću! Trivijalnim sam primjerom pokazao kako se lako zavarati računom i brojkama. Ne postoji li puno praznovjerja u vezi brojeva? Ono to se na neki način može izračunati prihvaćeno je u znanosti. Prirodna znanost voli vagati, računati, a društvena znanost voli statistiku — opet stvar izračuna i računanja. Zaista će biti teško ljudima priznati da je sve znanje o vanjskom svijetu stečeno mjerom i brojem tolika zabluda.

Mjeriti — što to znači, stvarno? To znači uspoređivati nešto sa zadanom dimenzijom, bila ona duljina ili volumen. Mogu mjeriti liniju ako je usporedim s linijom dva puta, tri puta, četiri puta, itd, manjom.

U takvim mjerenjima, bez obzira radi li se o duljini ili površini ili težini, *kvalitativni* element u potpunosti nedostaje. Broj tri uvijek ostaje isti, bilo da se radi o ovcama, ljudima ili političarima.

Ne radi se o kvalitativnom, već samo o kvantitetu, kvantitativnom. Bitno načelo volumena i broja je da kvalitativno ne bude uzeto u obzir. Ali upravo iz tog razloga, sve znanje izvedeno iz principa volumena i mjere je iluzija; i činjenica koja se mora uzeti ozbiljno je da u trenutku kada uđemo u svijet gdje se može vagati i mjeriti, svijet prostora i vremena, mi ulazimo u svijet iluzije, svijet koji je ništa drugo nego *fata morgana* dok god ga uzimamo kao stvarnost. Ideal je današnjeg razmišljanja iskusiti u vezi sa svim stvarima vanjskog svijeta prostora i vremena, njihov prostorni i vremenski značaj; dok

je, u stvari, ono što znače u prostoru i vremenu samo njihov vanjski aspekt, a mi moramo nadići prostor i vrijeme, prodrijeti na mnogo dublje razine, ako želimo doći do najdublje istine, one unutarnje *biti* stvari. I tako mora doći budućnost kada će ljudi moći reći: "Da, sa svojom inteligencijom mogu pojmiti svijet na način koji je ideal prirodne znanosti. Ali pogled koji mi se tako predstavlja je potpuno ahrimanski". To ne znači da prirodnu znanost treba zanemariti ili ostaviti po strani; pitanje je spoznaje da ova prirodna znanost vodi samo do ahrimanske iluzije. Zašto, dakle, ljudi moraju imati prirodnu znanost, unatoč činjenici da vodi samo do iluzije? Zato jer su u zemaljskoj evoluciji već na silaznoj liniji krivulje. Od četvrte post-atlantske epohe, grčko-latinske, može se reći da je s obzirom na znanje, čovječanstvo bilo, govoreći relativno, u zenitu. Ali sada, u petoj post-atlantskoj epohi, ljudska bića su na putu propadanja, fizički postaju slabija, a percipirati svijet na način na koji su to Grci percipirali bilo bi previše za njihovu snagu.

To je nešto što nam u povijesti ne govore! Zamislite samo što bi moderni povjesničari o tome imali reći — oni dostojni povjesničari koji opisuju Grčku kao da opisuju neku oblast njihovog vlastitog vremena jer ne znaju da su Grci gledali na prirodu s drugačijim očima, slušali s drugačijim ušima od onih od modernih ljudi. Ti povjesničari nam ne govore da bi moderna ljudska bića patila od stalne glavobolje ili migrene ako bi u vanjskom svijetu vidjeli i čuli sve što su Grci vidjeli i čuli. Grci su živjeli s beskrajno većim intenzitetom u svijetu osjetila. Naše vlastito poimanje ovog svijeta već je oslabilo. Da bismo to mogli podnijeti, morala je biti, i predstavljena nam je, *fata morgana*. I ne samo ono što opažamo osjetilima već zbog svojih znanstvenih koncepcija mi "sanjamo" o vanjskom svijetu — to je, naglašeno, *fata morgana*. Najveći sanjari što se tiče vanjskog svijeta upravo su oni koji se ponose da misle realistički. Darwin i John Stuart Mill u osnovi su sanjari. Sanjari su upravo oni koji tvrde da su potpuno realisti.

Ali ne smijemo se u potpunosti predati vlastitom unutarnjem životu i impulsima. Iz načina na koji su se stvari razvijale u pokretu predstavljenom od "Teozofskog društva", mnogi od vas će shvatiti da samo kultivacija unutarnjeg života, što danas mnogi ljudi pokušavaju, ne vodi cilju koji dolikuje čovječanstvu u sadašnje vrijeme. Jer prevladavajuća tendencija je da ne donesemo nikakvu slobodnu odluku da nadiđemo običan život i postignemo višu viziju, već prije da istaknemo ono u nama što nije slobodno. U obzir dolaze svakakve halucinacijske tendencije, sve vrste sposobnosti bremenite iluzijom.

Treba shvatiti da baš kao što vanjska znanost postaje ahrimanska, viši razvoj naše unutarnje prirode postaje luciferičan ako se predamo mističnim iskustvima. Luciferička tendencija se budi i postaje posebno snažna ako netko, bez vježbi opisanim u *Kako se stječu spoznaje viših svjetova*, bavi bilo kakvim mističnim produbljivanjem impulsa već svojstvenog njihovoj prirodi. Luciferička tendencija pokazuje se u svakom tko počinje razmišljati o iskustvima svog unutarnjeg života, i iznimno je snažna u današnjem čovječanstvu. Ima učinka u egoizmu kojeg mnogi ljudi nisu svjesni. Danas se

nailazi na toliko ljudi koji su sasvim zadovoljni kada mogu reći da su nešto učinili i nemaju razloga za samoprijekor, da su učinili najbolje što mogu i po svojoj savjesti. To je potpuno luciferski stav. Jer u onome što radimo u životu nije stvar imamo li razloga za samoprijekor; ono što je bitno je da stvari shvatimo objektivno, s potpunom odvojenošću, i u skladu s tijekom objektivnih činjenica. A većina ljudi danas se ne trudi postići to objektivno razumijevanje ili steći znanje o tome što je nužno za evoluciju svijeta.

Stoga znanost duha mora naglasiti sljedeće: Ahriman se zapravo priprema za svoje utjelovljenje; gdje možemo prepoznati kako se za to priprema; i s kojim stavom se moramo suočiti. U takvim pitanjima poanta nije reći: Napravili smo ovo ili ono da ne bi imali razlog za samoprijekor — već učiti prepoznati objektivne činjenice. Moramo saznati što je na djelu u svijetu, i djelovati u skladu s tim — za korist svijeta.

Sve se svodi na ovo, da moderni ljudi istinski govore o sebi kada kažu da stalno lebde između dva ekstrema: između ahrimanskog na jednoj strani, gdje im je predočena vanjska zabluda, *fata morgana*, i, na drugoj strani, luciferički element u njima koji inducira sklonost iluzijama, halucinacijama i slično. Ahrimanske tendencije u ljudima danas žive u znanosti, luciferičke tendencije, u religiji, dok se u umjetnosti kolebaju između dva ekstrema. U nedavna vremena tendencije nekih umjetnika su više luciferičke — oni su ekspresionisti; tendencije drugih su više ahrimaničke — oni su impresionisti. I zatim, kolebajući se između svega ovoga, postoje ljudi koji ne žele biti ni jedno ni drugo, koji ne procjenjuju ni luciferički ni ahrimanički već oboje žele izbjeći. "Ahriman — ne! — to je smijem, to neću, jer to bi me odvelo u oblast ahrimanskog; to ne smijem, to neću, to bi me odvelo u oblast luciferičkog!" Žele biti čestiti, izbjegavajući i ahrimaničko i luciferičko.

Ali istina je da Lucifera i Ahrimana treba gledati kao dva kraja vage i mi smo ti koji moramo držati ravnotežu.

I kako sebe možemo osposobiti za to? Prožimajući ono što u nama poprima ahrimanički oblik sa snažnim luciferičkim elementom. Što je to što kod modernih ljudi poprima ahrimanički oblik? To je njegovo znanje o vanjskom svijetu. Nema ničeg više ahrimaničkog od ovog znanja o materijalnom svijetu, jer to je puka iluzija. Ipak ako nas *fata morgana* koja se javlja u kemiji, fizici, astronomiji i slično, može ispuniti vatrenim entuzijazmom i zanimanjem, tada kroz naš interes — koji je i sam luciferičan — možemo od Ahrimana istrgnuti ono što je njegovo.

To je, međutim, upravo ono što ljudi ne žele; smatraju to dosadnim. I mnogi ljudi koji bježe od vanjskog, materijalističkog znanja pogrešno shvaćaju svoj zadatak i rade najbolju moguću pripremu za utjelovljenje Ahrimana u zemaljskoj egzistenciji. Opet, ono što danas izvire u našem vlastitom biću je vrlo snažno luciferično. Kako se možemo ispravno osposobiti u tom smjeru? Zaronišvi u to s našom ahrimaničkom prirodom, odnosno, pokušavajući izbjeći sve iluzije u našem unutaršnjem životu i impulsima i promatrajući sebe baš kao što bismo promatrali vanjski svijet. Suvremeni ljudi moraju shvatiti koliko je bitno ovako se educirati. Svatko tko ima

pažljivo oko u vezi ovih stvari često će se susresti s okolnostima za koje je primjer sljedeće.

Čovjek nekome kaže kako je ogorčen nebrojenim ljudskim bićima. Detaljno opisuje kako ga ovo ili ono kod *a*, kod *b*, kod *c*, i tako dalje, ljuti. Ne sluti da jednostavno govori o vlastitim osobinama. Ta osobitost kod ljudi nije nikada bila raširena kao danas. A oni koji vjeruju da su se toga oslobodili, najveći su krivci. Bitno je da ljudi pristupe vlastitoj unutarnjoj prirodi s ahrimanskom hladnokrvnošću i nepristranošću. Njihova je unutarnja priroda još uvijek dovoljno vatrena čak i kad se ohladi na ovaj način! Ne treba se bojati da će se previše ohladiti.

Ako će se ispravno postaviti prema budućem Ahrimanovom utjelovljenju, ljudi moraju postati objektivniji što se tiče njihovih vlastitih impulsa, i daleko, daleko više subjektivni što se tiče vanjskog svijeta — ne uvođenjem slika fantazije već unoseći interes, budnu pažnju, i predanost stvarima iz neposrednog života.

Kada je ljudima ova ili ona stvar u životu zamorna, možda zbog njihovog obrazovanja ili nekih drugih okolnosti, put koji Ahriman želi uzeti u korist njegovog utjelovljenja uvelike je izgladen. Zamor je danas toliko raširen! Upoznao sam brojne ljude kojima je neugodno na primjer, upoznati se s bankarskim postupkom, ili s burzom, ili s običnim ili dvostrukim knjigovodstvom. Ali to nikada nije ispravan stav. To jednostavno znači da nije pronađena točka gorućeg interesa. Jednom kada se dosegne ta točka, čak i suha blagajna može postati zanimljiva kao i Schillerova *Djeвица Orleanska*, ili Shakespeareov *Hamlet*, ili bilo što drugo — čak i Rafaelova *Sikstinska Madona*. Samo je stvar u pronalaženju točke u kojoj stvar postaje zanimljiva.

Ovo što sam upravo rekao može vas natjerati da mislite da su sve ove stvari vrlo paradoksalne. Ali u stvari nisu. Mi smo paradoksalni u svom odnosu prema istini. Ono što moramo shvatiti — a to je danas prijeko potrebno — je da smo *mi*, ne svijet, krivi. Ništa ne može bolje pripremiti put za utjelovljenje Ahrimana nego da nam je ovo ili ono zamorno, smatrati se superiornim za ovo ili ono i odbiti ući u to. Opet je to isto pitanje pronalaženja točke u kojoj je sve zanimljivo. Nikada nije stvar subjektivnog odbacivanja ili prihvaćanja stvari, već objektivnog prepoznavanja mjere u kojoj su stvari ili luciferičke ili ahrimaničke, što rezultira da se vaga nagnula na jednu ili drugu stranu.

Zanimati se za nešto ne znači to smatrati opravdanim. To jednostavno znači da se razvija unutarnja energija da se uhvati u koštac s tim i usmjeri u pravi kanal.

Kao što neki od vas možda znaju — bilo je to sada već davno — neki prijatelji su si kupili knjige iz matematike. U njih se uvukao nekakav "natjecateljski duh"! Kupili su radove Lubsena [Heinrich Borchert Lubsen (1801-64).] ali nije prošlo dugo da ih je većina našla svoj put na police knjižnica a matematičko znanje nije bilo baš evidentno! Ovime, naravno, ne mislim ponovno potaknuti stvar — ne dajem takav prijedlog. Ali uhvatiti se u koštac s nečim za što, u početku netko nije uopće zainteresiran; da bi se

moglo pojaviti novo razumijevanje egzistencije svijeta — to je od neopisivog značaja. Jer ovakve stvari kako sam vam želio dati na ovim predavanjima — kako se Lucifer i Ahriman miješaju u evoluciju čovječanstva uporedo s Krist impulsom — te stvari treba uzeti s ozbiljnošću i pravilno procijeniti njihove posljedice.

Da nije bilo luciferske mudrosti, nikakvo razumijevanje Otajstva Golgote ne bi se moglo steći kroz gnozu u ranim stoljećima kršćanstva. Razumijevanje Otajstva Golgote umanjilo se s odumiranjem luciferske mudrosti. I postoji li danas ikakav dokaz o tom razumijevanju? Činjenicu da se razumijevanje ne može naći preko vanjske, ahrimanske znanosti shvaćaju oni koji u određenoj mjeri prepoznaju njene osobine. Uzmimo, na primjer, čovjeka kao što je kardinal Newman — vrlo značajna figura u sferi religije u drugoj polovini devetnaestog stoljeća. Kada je u Rimu postajao kardinal, izjavio je da ne vidi dugi spas za religijski razvoj čovječanstva osim novog otkrivenja! [Vidi njegov govor u Rimu, 12 svibnja 1879, kada je uzdignut u rang kardinala. "... Do sada je građanska vlast bila kršćanska. Čak i u zemljama odvojenim od Crkve, kao u mojoj vlastitoj, vrijedio je *dictum* (izreka *nap.pr.*), kada sam bio mlad, da je 'Kršćanstvo bilo zakon zemlje'. Sada, svugdje taj dobar okvir društva, koje je tvorevina kršćanstva, odbacuje kršćanstvo. *Dictum* na koji upućujem, sa stotinu drugih koje su slijedile, je otišao, ili ide drugdje; i sa krajem stoljeća, ukoliko se Svemogući ne umiješa, biti će zaboravljen". (*Život John Henry Newman-a*, Wilfrid Ward)] Ali tu je i ostao. On sam nije pokazao posebnu sklonost da primi išta od novog duhovnog života koji sada može strujati u čovječanstvo iz duhovnih svjetova. Ono što je rekao ostalo je u sferi apstrakcije.

U stvari, čovječanstvu je potrebno novo otkrivenje. O tome postoje dokazi sa svih strana. Bilo je nedavnih rasprava o pogoršanju morala i općenitom odnosu prema moralu tijekom zadnjih četiri ili pet godina. Došlo je do zaključka da se u škole mora više uvoditi vjerska nastava. Ali ne može se dovoljno često naglasiti da je takva uputa već davana i vrijeme je trebalo doći pod njen utjecaj. Ako će se opet uvesti stare denominacijske upute jednostavno ćemo cijeli proces početi iznova. U kratko vrijeme ćemo se vratiti gdje smo bili 1914. U najvišem je stupnju potrebno shvatiti da su u podsvijesti ljudskih bića težnje sasvim različitog karaktera od onoga što dolazi na površinu.

Kada smo početkom godine osnovali Waldorfsku školu u Stuttgartu, bili smo dužni osigurati podjelu vjeronauka među raznim svećenstvom. Određeni sat posvećen je vjeronauku, koji je dan katoličkom svećeniku za katoličku djecu i evangeličkom pastoru za evangelike. Neću govoriti o poteškoćama koje su došle od strane svećenika — to je poglavlje za sebe. Međutim, ono što želim reći, je da je odmah izražena želja za vjerskim naukom odvojenim od bilo koje denominacije. Isprva sam mislio da će posjećenost biti beznačajna u usporedbi s brojem koji pohađa nastavu denominacija. Ali unatoč činjenici što uskoro neće biti ni jedne propovjedaonice u Stuttgartu s koje se ne prosipaju uvrede na antropozofiju, veliki broj djece — pet puta više nego smo

očekivali — zatražio je nekakvu antropozofsku nastavu o religiji, i razred je morao biti podijeljen na dva dijela. Subjektivno to možda nije posve dobrodošlo, jer se može pokazati kao štap na našim leđima. Ali o tome ne želim govoriti. Želim samo pokazati da postoji težnja za napretkom kod ljudi ali spavaju i ne opažaju da sile te težnje drže u pokornosti. I k tome, hrabrost da te težnje isplivaju na površinu u velikoj mjeri nedostaje.

Samo promislite kakvog bi učinka imalo to znanje o budućem utjelovljenju Ahrimana, koji se za njega priprema na način koji sam opisivao i jučer i danas. Bitno se objektivno informirati o ovim stvarima da bi mogli zauzeti pravi stav o onome što se oko nas događa kao priprema za utjelovljenje Ahrimana. Samo ako primijenite duboko i zrelo razmišljanje na ono što je rečeno na ovim predavanjima o ahrimanskim strujama moći ćete shvatiti težinu današnje situacije.

PREDAVANJE IV (4. studenog 1919, Bern, SD193)

Faza evolucije koja počinje u naše vrijeme ima vrlo poseban karakter. Isto se može, naravno, reći za svaku epohu ali u svakom slučaju to je stvar određivanja posebnih karakteristika. Sadašnju fazu evolucije možemo na općenit način okarakterizirati rekavši da će sva iskustva s kojima je čovječanstvo suočeno u fizičkom svijetu tijekom daljnje egzistencije Zemlje predstavljati opadanje, retrogresiju. Vrijeme kada je ljudski napredak bio moguć stalnim usavršavanjem fizičkih snaga već je prošlo. U budućnosti, također, čovječanstvo će napredovati, ali samo kroz duhovni razvoj, kroz razvoj na višem nivou nego je onaj od procesa na fizičkom planu. Ljudi koji se u potpunosti oslanjaju na procese na fizičkom planu neće u njima naći izvor zadovoljavanja. Nagovještaj davno dan u znanosti duha, na ciklusu predavanja o Apokalipsi, [Dvanaest predavanja danih u Nürnbergu, 1908.] naime da idemo prema "Ratu svih protiv svih", od sada se mora shvatiti u punom značenju i ozbiljnosti; njegove implikacije ne smiju ostati u oblasti teorije već također doći do izražaja u djelovanju, cjelokupnom ponašanju ljudskih bića.

Činjenica da — da budemo kolokvijalni — ljudi u budućnosti neće se baš zabavljati iz razvoja na fizičkom planu i to će im donijeti kući to da daljnji razvoj mora poći od duhovnih snaga.

To se može razumjeti jedino istraživanjem dugog perioda evolucije i ono što se otkrije primijeniti na iskustva koja će u budućnosti postati sve više prisutna. Trend sila koje će se manifestirati u skorom ritmičkom izbijanju rata i destrukciji — procesi za koje je sadašnja katastrofa tek početak — postati će previše evidentan. Djetinjasto je vjerovati da bilo što povezano s ovim ratom može dovesti do trajnog mira za čovječanstvo na fizičkom planu. To neće biti tako. Ono što se mora dogoditi na Zemlji je *duhovni razvoj*. Njegov smjer i smisao biti će nam jasan ako, nakon pregleda relativno velike epohe koja je prethodila Otajstvu Golgote, imamo na umu nešto od značenja Otajstva Golgote i zatim pokušamo predvidjeti impuls tog događaja koji će raditi u budućoj evoluciji čovječanstva.

Proučavali smo Misterij Golgote sa mnogih različitih gledišta i to ćemo ponoviti opet danas karakterizirajući ukratko, civilizaciju koja mu je prethodila — recimo do trećeg tisućljeća prije Krista — a zatim se neko vrijeme nastavila kao poganska kultura u periodu razvoja samog kršćanstva. Unutar ove poganske kulture, zaživjela je krajnje različita hebrejsko-židovska kultura, čiji je izdanak kršćanstvo.

Prirodu poganske kulture možemo najbolje razumjeti ako shvatimo da je bila rezultat znanja, vizije i djelovanja, rođena iz snaga daleko šireg opsega

nego su one što pripadaju sadašnjoj zemaljskoj egzistenciji. Zapravo je kroz hebrejsku kulturu moralni element prvi put usađen u čovječanstvo. U poganstvu moralni element nije zauzimao odvojeno mjesto; ta je poganska kultura bila takva da su se ljudi osjećali pripadnicima čitavog kozmosa.

To je nešto što posebno moramo imati na umu. Ljudska bića koja žive na Zemlji u starom poganskom svijetu osjećala su se uključena u cijeli kozmos. Osjećala su kako se snage na djelu u kretanjima zvijezda protežu na njihovo vlastito djelovanje, ili, bolje reći, u snage koje imaju učinka u njihovom vlastitom djelovanju. Ono što je kasnije prešlo na astrologiju, i još je tako, samo je odraz — i to vrlo zavaravajući — drevne mudrosti koja je proizašla iz kontemplacije zvijezda u njihovom kursu, a zatim je korištena kao osnova za propise koji upravljaju ljudskim djelovanjem.

Te drevne civilizacije mogu se shvatiti samo ako znanost duha baci svjetlo na ljudsku evoluciju u njenom vanjskom aspektu nekih četiri ili pet tisuća godina prije Krista.

Skloni smo prilično činjenično govoriti o drugoj ili prvoj post-atlantskoj epohi, ali griješimo ako predstavimo ljudsku egzistenciju u petom, šestom ili sedmom tisućljeću prije Krista kao da je slična našoj sadašnjoj egzistenciji. Sasvim je točno da su ljudi koji su živjeli na Zemlji u ta davna vremena imali neku vrstu instinktivnog duševnog života, u izvjesnom pogledu sličniju duševnom životu životinja nego sadašnjih ljudskih bića. Ali vrlo je jednostrano reći da su u ta davna vremena ljudi bili više poput životinja. Općenito u duši, ljudska bića koja su se tada kretala Zemljom bila su, istina je, više poput životinja; ali ta ljudsko-životinjska tijela su korištena od bića od duše i duha koji su se osjećali članovima nadosjetilnih svjetova, iznad svega kozmičkih svjetova. I pod uvjetom da se vratimo dovoljno daleko, recimo u peto pretkršćansko tisućljeće, može se reći da su ljudi koristili životinjska tijela kao instrumente, prije nego da su osjećali sebe unutar tih tijela. Da bi se ti ljudi točno okarakterizirali, trebali bi reći da kada su budni, da su se kretali s instinktivnim životom duše poput onog od životinja, ali u tom instinktivnom životu sjajilo je nešto poput snova iz njihovog stanja spavanja, budnih snova. I u tim budnim snovima percipirali su kako su sišli, da bi životinjska tijela koristili samo kao instrumente. Taj unutarnji, temeljni smjer ljudske duše zatim je došao do izražaja u religijskom obredu, u kultu Mitre s glavnim simbolom boga Mitre koji jaše na biku, iznad njega su zvjezdana nebesa kojima on pripada, a ispod njega Zemlja koji pripada bik. Ovaj simbol nije bio, striktno govoreći, simbol tim ljudima starine; to je bila vizija *stvarnosti*. Cjelokupan smjer duše natjerao ih je da sebi kažu: Kada sam noću izvan svog tijela pripadam snagama kozmosa, zvjezdanim nebesima; kada se probudim ujutro koristim se životinjskim instinktima u životinjskom tijelu.

Tada je ljudska evolucija prešla, slikovito govoreći, u period sumraka. Izvjesno prigušenje, izvjesna letargija, raširila se životom čovječanstva; kozmički snovi su se povukli i prednost su dobili instinkti.

Stav duše koji je ranije prevladavao kod ljudskih bića bio je sačuvan u misterijima, uglavnom kroz azijske misterije. Ali u četvrtom tisućljeću prije Krista i sve do početka trećeg, čovječanstvo je općenito — kada nije bilo pod utjecajem misterija — živjelo egzistenciju prožetu više-manje mutnom, sviješću sumraka. U Aziji i tada poznatom svijetu, može se reći da je tijekom četvrtog i početkom trećeg tisućljeća prije Misterija na Golgoti, čovjekov život duše bio prigušen i instinktivan. Ali tamo su bili misteriji, u koje je, kroz moćne obrede i ceremonije, duhovni svijet mogao prodrijeti. I iz tih središta su ljudska bića primala prosvjetljenje.

Početak trećeg tisućljeća dogodio se važan događaj. Osnovni uzrok tog mutnog, više instinktivnog života može se okarakterizirati govoreći da kao bića duha i duše, tada ljudi još nisu mogli koristiti ljudske organe intelekta. Ti organi su već bili u njima, oblikovali su se u njihovu fizičku konstituciju, ali biće duha i duše nije ih još moglo koristiti. Tako ljudska bića nisu mogla steći znanje kroz vlastito razmišljanje, kroz vlastitu moć intelektualnog razlučivanja. Bili su ovisni o tome što im je preneseno iz misterija. I tada, oko početka trećeg tisućljeća, dogodio se važan događaj na istoku Azije.

Dijete ugledne azijske obitelji smjelo je odrasti u predjelima ceremonija misterija. Okolnosti su bile takve da je djetetu zapravo bilo dopušteno sudjelovati u ceremonijama, bez sumnje jer su svećenici imali kao inspiraciju to da takvom djetetu mora biti dopušteno da sudjeluje. I kad je biće utjelovljeno u tom djetetu doseglo dob od oko četrdeset — približno tu dob — nešto izvanredno je izašlo na vidjelo. Postalo je očito — a uopće nema sumnje da su svi svećenici u misterijima proročki predvidjeli događaj — postalo je očito da je taj čovjek kojemu je bilo dopušteno da odraste u predjelu jednog od misterijskih središta na istoku Azije, odjednom počeo, u dobi od oko četrdeset, počeo shvaćati kroz sposobnost ljudskog intelekta ono što je ranije došlo u misterije kroz otkrivenja, i samo kroz otkrivenja. Bio je takoreći prvi koji je koristio organe intelekta, ali još uvijek udružen s misterijima.

Prevodeći u današnji jezik kako su svećenici misterija govorili o tome, moramo reći: U tom čovjeku, sam Lucifer je bio utjelovljen — ni više ni manje od toga! To je značajna, važna činjenica da se u trećem tisućljeću prije Krista zapravo dogodilo utjelovljenje Lucifera u tijelu na istoku Azije. I iz tog utjelovljenja Lucifera u tijelu — jer to je biće postalo učitelj — nastalo je ono što je opisano kao pretkršćanska, poganska kultura koja je još uvijek preživjela u gnozi najranijih kršćanskih stoljeća.

Bilo bi pogrešno pogrdno suditi o toj luciferskoj kulturi. Jer sva ljepota proizvedena od Grčke civilizacije, čak i uvid koji je još živ u staroj grčkoj filozofiji i u tragedijama Eshila ne bi bio moguće bez tog utjelovljenja Lucifera.

Utjecaj utjelovljenja Lucifera je bio još snažan na jugu Europe, na sjeveru Afrike, i u Maloj Aziji tijekom prvih stoljeća kršćanstva. I kada se na Zemlji dogodio Misterij Golgote, u biti se mogao razumjeti kroz lucifersku mudrost. Gnoza, koja je postavila zadatak shvatiti Misterij na Golgoti, bila je skroz

prožeta luciferskom mudročću. Stoga treba naglasiti, prvo, da je na početku trećeg tisućljeća prije Krista bila kinesko utjelovljenje Lucifera; na početku našeg doba odigralo se utjelovljenje Krista. I za početak, značaj utjelovljenja Krista je shvaćen jer je moć stare luciferske mudrosti još bila preživjela. Ta moć nije zapravo iščezla iz ljudske sposobnosti shvaćanja sve do četvrtog stoljeća nove ere; i čak i tada, imala je svoje naknadne posljedice.

Tim dvama utjelovljenjima, utjelovljenju Lucifera u drevno vrijeme i utjelovljenju Krista koje Zemlji daje njen smisao, biti će dodano treće utjelovljenje u ne tako dalekoj budućnosti. Događaji sadašnjeg vremena se već kreću na takav način da ga pripreme.

Za utjelovljenje Lucifera na početku trećeg tisućljeća prije Krista, moramo reći: kroz Lucifera, ljudska bića su stekla sposobnost da koriste organe intelekta, moći intelektualnog razlučivanja. Sam je Lucifer, u ljudskom tijelu, onaj koji je prvi shvatio snagom intelekta ono što se ranije čovječanstvu moglo prenijet samo kroz otkrivenja, naime, sadržaj misterija.

Ono što se sada priprema i sasvim sigurno će se dogoditi na Zemlji u ne tako dalekoj budućnosti je stvarno utjelovljenje Ahrimana.

Kao što znate, od sredine petnaestog stoljeća živimo u dobu u kojem čovječanstvo sve više i više dolazi u posjed pune moći *svijesti*. Od najveće je važnosti da ljudi pristupe tom utjelovljenju Ahrimana s punom svijesti o tom događaju. Utjelovljenje Lucifera moglo se prepoznati samo po proročkom uvidu svećenika misterija. Ljudi su također bili vrlo nesvjesni onoga što je utjelovljenje Krista i događaj na Golgoti stvarno značio. Ali prema utjelovljenju Ahrimana moraju živjeti s punom sviješću usred potresnih događaja koji će se dogoditi na fizičkom planu. Usred neprestanih ratnih stresova i drugih nedaća neposredne budućnosti, ljudski um će postati vrlo inventivan u oblasti fizičkog života. I upravo kroz ovaj rast inventivnosti u fizičkom životu — koji se ne može spriječiti ni na koji način ni bilo kojim sredstvom — tjelesna egzistencija ljudske individualnosti u kojoj će se Ahriman utjeloviti postati će moguća i neizbježna.

Iz duhovnog svijeta ova Ahrimanska moć se priprema za utjelovljenje na Zemlji, nastojeći na sve pojmljive načine da takvu pripremu za utjelovljenje Ahrimana u ljudskoj formi može dovesti kao krajnju zabludu i iskvariti čovječanstvo na Zemlji. Zadatak čovječanstva tijekom sljedeće faze civilizacije biti će da živi prema utjelovljenju Ahrimana sa takvom budnom sviješću da to utjelovljenje može zapravo služiti da promovira viši, duhovni razvoj, utoliko što će kroz samog Ahrimana čovječanstvo postati svjesno što se može, ili reći ćemo, što nije moguće postići samo od fizičkog plana. Ali ljudi moraju ići naprijed s punom sviješću prema ovom utjelovljenju Ahrimana i postati sve više i više budni u svakoj oblasti, da bi sa sve većom jasnoćom prepoznali one trendove u životu koji vode ovom utjelovljenju Ahrimana. Ljudi iz znanosti duha moraju učiti kako bi pronašli ključ u životu i tako mogli prepoznati i naučiti kontrolirati struje koje vode prema utjelovljenju Ahrimana. Treba shvatiti da će Ahriman živjeti među ljudima na Zemlji, ali da će u suočenju s

njim ljudi sami odrediti ono što od njega mogu naučiti, što od njega mogu primiti. To, međutim, neće moći učiniti ukoliko, od sada nadalje, ne preuzmu kontrolu nekih duhovnih a također i ne-duhovnih struja koje su inače korištene od Ahrimana u svrhu da ostavi čovječanstvo što je moguće dublje nesvjesno njegovog dolaska; tada će se, jednog dana, moći pojaviti na Zemlji, i shrvati ljude iskušavajući ih i mameći da odbace evoluciju Zemlje, tako je sprječavajući da postigne svoj cilj. Da bi razumjeli cijeli proces o kojem sam govorio, bitno je prepoznati karakter izvjesnih struja i utjecaja — duhovnih ili onih drugih.

Ne vidite li u današnje vrijeme sve veći broj ljudi koji ne žele nikakvu znanost o duhu, nikakvo znanje o duhovnom? Zar ne vidite koliko su brojni ljudi kojima stare snage religije više ne daju nikakav unutarnji stimulans? Bilo da idu u crkvu ili ne, stvar je potpune ravnodušnosti velikog broja ljudskih bića danas. Stari religijski impulsi ne znače im ništa. Ali neće se natjerati ni da promisle o onome što može ući u civilizaciju kao novi duhovni život. Tome se opiru, odbacuju, gledaju kao ludost, nešto nezgodno; neće si dopustiti da imaju bilo kakve veze s time. Ali, vidite, ljudska bića kao što smo mi dok žive na Zemlji zaista čine jedinstvo. Naša duhovna priroda ne može se odvojiti od naše fizičke prirode; oboje djeluju zajedno kao jedinstvo između rođenja i smrti. Pa čak i ako ljudska bića ne prime duhovno kroz njihove sposobnosti duše, duhovno ipak stupa na snagu. Od zadnje trećine devetnaestog stoljeća duhovno struji oko nas; utječe u zemaljsku evoluciju. Duhovno je zaista tu — samo ljudi ga nisu spremni primiti.

Ali čak i ako ne prihvaćaju duhovno, ono je tu! I što se tu događa? Može izgledati paradoksalno — jer mnogo toga što je točno izgleda paradoksalno modernom umu — kod onih ljudi koji odbijaju duhovno i najviše od svih stvari u životu vole jesti i piti, duhovno struji, za njih nesvjesno, u proces jedenja i probave. To je tajna tog pohoda u materijalizam koji je počeo oko godine 1840, ili radije, bio u aktivnoj pripremi. Oni koji ne primaju duhovni kroz njihove duše ipak ga danas primaju: jedući i pijući oni jedu i piju duh. Oni su "izjelice" duše i duha. I na taj način duh koji struji u evoluciju Zemlje prelazi u luciferski element, prenosi se Luciferu. Time luciferska moć, koja može biti od pomoći ahrimanskoj snazi za njegovo kasnije utjelovljenje, stalno jača. To moraju spoznati oni koji priznaju činjenicu da će u budućnosti ljudi ili primiti duhovno znanje svjesno, ili konzumirati duh nesvjesno, time ga prenoseći u ruke luciferskih snaga.

Ovu struju konzumacije duha i duše posebno ohrabruje Ahriman jer na taj način može uspavati čovječanstvo u sve veću pospanost, tako da će tada, preko svoj utjelovljenja, moći doći među ljude i spustiti se na njih nesvjesne jer se s njim ne suočavaju svjesno.

Ali Ahriman može također izravno pripremati svoje utjelovljenje, i to i čini. Svakako, ljudi naših dana također imaju duhovni život, ali on je čisto intelektualan, nepovezan s duhovnim svijetom. Taj čisto intelektualni život postaje sve više raširen; u početku on je zastupan uglavnom u znanosti, ali

sada nanosi svakakvu štetu u socijalnom životu. Što je esencijalni karakter tog intelektualnog života?

Ovaj intelektualni život ima malo veze s pravim interesima ljudskih bića! Pitam vas: koliko mnogo učitelja vidite danas, ulazeći i izlazeći iz viših i nižih obrazovnih ustanova bez unošenja ikakvog entuzijazma u njihovu znanost, već to jednostavno vrše kao način egzistencije? U takvim slučajevima interes duše nije izravno povezan sa stvarnim težnjama. Ista se stvar događa čak i u školi. Promislite koliko mnogo se uči na raznim stupnjevima života bez stvarnog entuzijazma ili interesa, koliko vanjski intelektualni život postaje za mnoge ljude koji mu se posvete! I koliko ih mnogo ima danas koji su prisiljeni proizvesti masu intelektualnog materijala koji se zatim čuva u knjižnicama i, kao duhovni život, nije stvarno živ!

Sve što se razvija kao intelektualni život bez da ga prožme toplina duše, bez da je oživljen entuzijazmom, izravno unaprjeđuje utjelovljenje Ahrimana na način koji slijedi njegovo srce. Uspavljuje ljude na način koji sam opisao, tako da to rezultira prednošću za Ahrimana.

Postoje brojne druge struje u duhovnim i neduhovnom životu koje Ahriman može okrenuti sebi u korist. Nedavno ste čuli — i još to čujete — da nacionalne države, nacionalna carstva moraju biti osnovana. Mnogo toga je rečeno o "slobodi pojedinih naroda". Ali vrijeme osnivanja carstava temeljenih na krvnoj vezi i rasi je prošlo i završeno u evoluciji čovječanstva. Ako se danas uputi apel nacionalnim, rasnim i sličnim vezama, vezama koje proizlaze iz intelekta a ne iz duha, tada će se nesklad među čovječanstvom povećati. I upravo taj nesklad među čovječanstvom ahrimanske snage mogu posebno koristiti. Šovinizam, izopačeni patriotizam u svakom obliku — to je materijal iz kojeg će Ahriman izgraditi upravo ono što mu treba.

Ali postoje i druge stvari. Svuda danas vidimo stranke osnovane zbog ovoga ili onoga. Ljudi danas nemaju razboritost, niti je žele imati što se tiče stranačkih mišljenja i programa. Intelektualnom domišljatošću, može se pružiti dokaz da podupre radikalno suprotne teorije. Pametni argumenti mogu se koristiti za dokazivanje ispravnosti lenjinizma — ali isto vrijedi i za izravno suprotna načela a također i za ono što leži između dva ekstrema. Za svaki stranački program može se iznijeti izvrstan slučaj: ali onaj tko utvrdi valjanost suprotnog jednako je u pravu. Intelektualizam koji danas prevladava među ljudima nije sposoban pokazati *unutarnje* potencijale i vrijednosti bilo čega. Može pružiti dokaze; ali ono što je intelektualno dokazano ne bi trebalo smatrati stvarnom vrijednošću niti uspješno u životu. Ljudi se suprotstavljaju jedni drugima u strankama jer valjanost svakog stranačkog mišljenja — u svakom slučaju i glavnih stranačkih mišljenja — može dokazati s jednakom opravdanošću. Naš intelekt ostaje na površinskom razumijevanju i ne prodire u dublji sloj gdje zapravo leži istina. To se, također, treba potpuno i temeljito shvatiti.

Ljudi danas više vole da njihov intelekt ostane na površini i ne prodre s dubljim snagama na one nivoe gdje se otkriva esencijalna priroda stvari.

Potrebno je samo malo pogledati oko sebe, jer čak i tamo gdje poprima najviše vanjski oblik, život često otkriva zamke sadašnjih sklonosti. Ljudi vole brojke i račune u znanosti, ali vole računati i u socijalnoj sferi također. Društvena znanost gotovo se u potpunosti sastoji od statistike. A iz statistike, odnosno brojki, donose se zaključci s najvećom težinom. Pa, s brojkama se može dokazati sve u što se vjeruje; jer brojke nisu sredstvo s kojim se može dokazati bitna stvarnost stvari — one su jednostavno sredstvo obmane! Kad god netko ne pogleda dalje od brojki na ono *kvalitativno*, mogu biti krajnje varljive.

Slijedi očiti primjer. Postoje, ili su barem nekada postojala, mnogi argumenti o nacionalnosti Makedonaca. U političkom životu balkanskog poluotoka, mnogo toga zavisi o tamošnjim statistikama. Podaci su jednako vrijedni kao i oni sadržani u drugim statistikama. Bilo da se skupljaju podaci o proizvodnji pšenice i raži, ili o broju nacionalnih Grka, Srba ili Bugara u Makedoniji — U odnosu što tako može biti *dokazano* sve je isto. Iz brojki navedenih za Grke, Bugare, ili Srbe, mogu se izvući vjerodostojni podaci. Ali također se može pripaziti i na kvalitativni element, i onda se često nalazi da je zapisano da je otac Grk, jedan sin Bugarin, a drugi Srbin.. Što je u pozadini ove zagonetke možete sami odgonetnuti! Te se statistike uzimaju kao mjerodavne, dok su u ovom slučaju prikupljene isključivo kao potpora stranačkim ciljevima. Razumljivo je da, ako je otac zaista Grk, da su dva sina također Grci. Ali tamo usvojena procedura samo je primjer mnogih stvari koje se čine s brojkama. Ahriman može postići mnogo kroz zbrajanje i brojke korištene na ovaj način kao dokaz.

Daljnje sredstvo kojim se Ahriman može poslužiti opet izgleda paradoksalno. Kao što znate, bavili smo se u našem pokretu proučavanjem evanđelja u svijetlu znanosti duha. Ali te dublje interpretacije evanđelja, koje su sve više nužne u naše vrijeme, odbacuju se na sve strane, baš kao što je znanost duha kao cjelina odbačena.

Ljudi koji često izjavljuju poniznost o tim pitanjima — na tome inzistiraju — zapravo su najarogantniji od svih. Sve se više govori da bi ljudi trebali uroniti u samu jednostavnost evanđelja i ne pokušati razumjeti Misterij na Golgoti ulazeći u složenosti znanosti duha. Oni koji glume nepretencioznost u njihovom proučavanju evanđelja najarogantniji su od svih, jer preziru iskrenu potragu za znanjem koju zahtijeva znanost duha. Toliko su arogantni da misle da se najviša otkrivenja duhovnog svijeta mogu dobiti bez napora, jednostavno pregledavanjem jednostavnosti evanđelja. Ono što tvrdi da je "ponizno" ili "jednostavno" danas je često vrhunska arogancija. U sektama, religijskim konfesijama — tamo će se naći najarogantniji ljudi:

Moramo se sjetiti da su evanđelja nastala u vrijeme kada je luciferska mudrost još uvijek preživjela. U prvim stoljećima kršćanstva, ljudi su shvaćali evanđelja sasvim različito od onog što je došlo kasnije. Danas, ljudi koji ne mogu produbiti svoj um kroz znanost duha samo se pretvaraju da razumiju evanđelja. U stvari nemaju pojma ni o izvornom značenju riječi; jer prijevodi

napravljeni u različite jezike nisu vjerna reprodukcija evanđelja; često jedva podsjećaju na izvorno značenje riječi evanđelja od kojih su sastavljena.

Stvarno razumijevanje intervencije Krist bića u zemaljskoj evoluciji danas je moguće samo kroz znanost duha. Oni koji žele proučavati, ili zapravo proučavaju evanđelja "bez pretenzija" — kako se kaže — ne mogu doći do ikakvog unutarnjeg shvaćanja Krist bića onakvog kakvo stvarno jest, već samo do iluzorne slike, ili, u najboljem slučaju, vizije ili halucinacije Krist bića. Nikakva stvarna veza s Krist impulsom ne može se danas postići samo čitanjem evanđelja — već samo s halucinantnom slikom Krista. Otuda prevladavanje teološkog gledišta da Krist nije bio prisutan u čovjeku Isusu iz Nazareta, koji je jednostavno povijesna ličnost poput Sokrata ili Platona ili drugih, premda možda uzvišenija. "Jednostavan čovjek iz Nazareta" je ideal čak i za teologe. I malo njih doista može napraviti bilo što s događajem kao što je Pavlova vizija na vratima Damaska, jer bez produbljenja znanja koje daje znanost duha, evanđelja mogu dovesti samo do halucinacije Krista, ne do vizije stvarnog Krista. Tako se i Pavlova vizija u Damasku gleda kao halucinacija.

Dublje shvaćanje evanđelja u svijetlu znanosti duha je od presudne važnosti danas, jer apatija koja zahvaća ljude koji su zadovoljni životom samo u okrilju denominacija ono je što Ahriman u najvećoj mjeri može iskoristiti da postigne svoj cilj — a to je da njegovo utjelovljenje zatekne ljude nesvjesne. A oni koji vjeruju da su istinski kršćani odbacujući bilo kakav razvoj koncepta Krist misterije, oni su, koji u svojoj aroganciji, rade najviše za promicanje ciljeva Ahrimana. Denominacije i sekte su izvjesno sfere ohrabrenja, uzgajališta za Ahrimana. Uzaludno je davati sjaj tim stvarima s iluzijama. Baš kao što materijalistički stav, potpuno odbijajući duhovno i zadovoljavajući se time da je ljudsko biće proizvod onoga što ljudi jedu i piju, unaprjeđuje ciljeve Ahrimana, tako su ti ciljevi podržani i tvrdoglavi odbacivanjem svega duhovnog i privrženošću doslovnom, "jednostavnim" konceptom evanđelja.

Vidite, prepreka koja sprječava da pojedino evanđelje neprimjereno ograničava ljudski um, podignuta je činjenicom da je Događaj na Golgoti opisan u evanđeljima sa četiri — naizgled kontradiktorne — strane. Samo će malo razmišljanja pokazati da je to zaštita od previše doslovnog poimanja. Međutim, u sektama, gdje je samo jedno evanđelje uzeto kao osnova učenja — generiraju se zamke, omamljenost i halucinacije. U njihovo vrijeme, evanđelja se daju kao nužna protuteža luciferskoj gnozi; ali kako se ne pokušava razumjeti njihov sadržaj, unaprjeđuju se ciljevi Ahrimana, ne napredak čovječanstva. U apsolutnom smislu, ništa samo po sebi nije dobro, već je uvijek dobro ili loše prema onome u koju svrhu se koristi. Najbolje može biti najgore ako se krivo koristi. Iako uzvišena, evanđelja mogu imati suprotan učinak ako su ljudi prelijeni da traže dublje razumijevanje temeljeno na znanosti duha.

Stoga ima dosta toga u duhovnim i neduhovnim strujama vremena čega bi ljudi trebali biti jako svjesni, i u skladu s time odrediti svoj stav duše. O sposobnosti i volji da prodru do korijena ovakvih stvari zavisiti će učinak koji

utjelovljenje Ahrimana može imati na ljudska bića, hoće li ih utjelovljenje navesti da spriječe Zemlju od postizanja svog cilja, ili im vratiti ograničeni značaj intelektualnog, neduhovnog života. Ako ljudi ispravno uzmu struje koje vode prema Ahrimanu, tada će jednostavno kroz njegovo utjelovljenje u zemaljski život prepoznati ahrimanski utjecaj na jednoj strani, i na drugoj njegovu suprotnost — luciferski utjecaj. I tada će im sam kontrast između ahrimanskog i luciferskog omogućiti da percipiraju treću stvarnost. Ljudska bića moraju se svjesno boriti za razumijevanje ovog trojstva kršćanskog impulsa, ahrimanske i luciferske utjecaje; jer bez te svijesti neće moći ići dalje u budućnost s perspektivom postizanja cilja egzistencije Zemlje.

Znanost duha mora se uzeti duboko ozbiljno, jer se samo tako može ispravno razumjeti. Ona nije došla iz nekog sektaškog hira već je proizašla iz temeljnih potreba ljudske evolucije. Oni koji prepoznaju ove potrebe ne mogu birati hoće li ili neće njegovati znanost duha. Naprotiv, oni će sebi reći: Cijeli fizički i duhovni život ljudskih bića mora biti prosvjetljen i prožet konceptima znanosti duha!

Baš kao što je na Istoku bilo utjelovljenje Lucifera, a zatim, u središnjoj točki, takoreći, evolucije svijeta, utjelovljenje Krista, tako će i na Zapadu biti utjelovljenje Ahrimana.

Utjelovljenje Ahrimana ne može se izbjeći; neizbježno je, jer čovječanstvo se mora suočiti s Ahrimanom lice u lice. On će biti pojedinac s kojim će postati jasno kakva neopisiva pamet se može razviti ako u pomoć prizovu sve što zemaljske snage mogu napraviti da unaprijede pamet i domišljatost. U katastrofama koje će zadesiti čovječanstvo u bliskoj budućnosti, ljudi će postati ekstremno inventivni; mnoge stvari otkrivene u silama i supstancama univerzuma koristiti će se za opskrbu čovjeka. Ali upravo ta otkrića će u isto vrijeme napraviti očitim da je materija povezana s organima intelekta, ne s organima duha već intelekta. Ljudi će naučiti što jesti i piti da bi postali zaista pametni. Jelo i piće ne mogu ih napraviti duhovnima, ali pametnim i pronicljivim, da. Čovječanstvo još nema znanja o tim stvarima; ali ne samo da će im težiti, one će biti neizbježni ishod katastrofa koje se naziru u bliskoj budućnosti. A određena tajna društva — u kojima se pripreme već odvijaju — primijeniti te stvari na takav način da se mogu uspostaviti neophodni uvjeti za aktualno utjelovljenje Ahrimana na Zemlji. To utjelovljenje ne može se izbjeći, jer ljudi moraju shvatiti za vrijeme egzistencije Zemlje koliko mnogo toga može proizaći iz čisto materijalnih procesa! Moramo naučiti staviti pod kontrolu one duhovne ili neduhovne struje koje vode do Ahrimana.

Jednom kad shvatimo da se programi suprotstavljenih stranaka mogu dokazati jednako ispravno, naš će duhovni stav biti da se ne postavimo tako da stvari *dokazujemo*, već da ih *doživimo*. Jer doživjeti nešto je sasvim različita stvar od pokušaja intelektualnog dokazivanja.

Jednako ćemo tako biti uvjereni da je sve dublje prodiranje u evanđelja nužno kroz znanost duha. Doslovno, od riječi do riječi, prihvaćanje evanđelja koje je još danas toliko rasprostranjeno promovira ahrimansku kulturu. Čak i

na vanjskim osnovama očito je da je striktno doslovno prihvaćanje evanđelja neopravdano. Kao što znate, ono što je dobro i ispravno za jedno vrijeme nije ispravno za svako drugo. Ono što je ispravno za jednu epohu postaje lucifersko i ahrimansko kada se prakticira u kasnijoj. Puko čitanje evanđeoskih tekstova imalo je svoje vrijeme. Ono što je sada bitno je steći *duhovno* razumijevanje Otajstva Golgote u svijetlu istina zapisanih u evanđeljima. Mnoge ljude, naravno, te stvari uznemiruju; ali oni čiji interes je privukla antropozofija moraju shvatiti da su nivoi kulture, postupno se gomilajući jedan na drugi, stvorili kaos, i da svijetlo mora ponovno prodrijeti u taj kaos.

U današnje vrijeme je zanimljivo slušati nekog čiji su pogledi postali ekstremni, ili čitati o gorućim pitanjima dana, i zatim slušat propovijedi na istu temu koju drži svećenik neke denominacije koji je još natopljen misaonom strujom proteklih vremena. Tu se suočavate s dva svijeta koja nikako ne možete pobrkati ako izbjegnute sve pokušaje da se dođe do korijena stvari. Slušajte modernog socijalista kako govori o socijalnom pitanju i zatim, odmah nakon toga, katoličkog svećenika koji govori o istim pitanjima. Zanimljivo je naći dva nivoa kulture jednog pored drugog ali koristeći riječi u potpuno drugom smislu. U svakom tom slučaju ista riječ ima sasvim različito značenje.

Te stvari treba gledati u svijetlu koje će svanuti ako se uzmu u iskrenom duhu koji smo pokušali prenijeti. Ljudi koji pripadaju određenim religijama također, na kraju, žude na svoj način za duhovnim produblivanjem. Nije bez značaja da čovjek koji je izrazito duhovan poput kardinala Newman-a, iako je bio gorljivi katolik, na svom ređenju u Rimu kaže da ne vidi drugog spasa za kršćanstvo onim novog otkrivenja.

Zapravo, ono što je kardinal Newman rekao je da nema drugog spasenja za kršćanstvo osim novog otkrivenja! Ali nije imao hrabrosti uzeti ozbiljno novo duhovno otkrivenje. I tako je i s mnogim drugima. Danas možete pročitati bezbroj rasprava o tome što je potrebno u socijalnom životu. Nedavno se pojavila još jedna knjiga: *Socijalizam*, od Roberta Wilbrandt-a, sina pjesnika. U njoj se raspravlja o socijalnom pitanju na temelju točnog i detaljnog znanja. I na kraju se navodi da se bez duha ništa neće postići, da sam tijek događaja pokazuje da je duh nužan. Da, ali što takav čovjek zaista postiže? Doseže toliko da izgovori riječ "duh", izgovori apstraktnu riječ "duh"; ali odbija prihvatiti, uistinu odbija, sve što teži da duh zaista stupi na snagu.

Za to je prije svega bitno shvatiti da valjanje u apstrakcijama, koliko god glasan bio vapaj za duhom, još nije duhovno, još nije duh! Nejasna, apstraktna brbljanja o duhu ne smiju se brkati s aktivnom potragom za sadržajem duhovnog svijeta kakvo se provodi u antropozofskoj znanosti.

Danas se puno govori o duhu. Ali vi koji prihvaćate znanost duha ne bi se trebali zavarati takvim brbljanjem; trebali bi opaziti razliku između toga i opisa duhovnog svijeta pokušanog u antropozofiji, gdje je duhovni svijet opisan objektivno kao i fizički. Trebali biste proučiti te razlike, stalno se

podsjecajući da je apstraktni razgovor o duhu odstupanje od iskrene težnje za duhom i da samim njihovim govorom, ljudi sebe udaljuju od duha. Čisto intelektualna aluzija na duh ne vodi nigdje. Što je dakle, "inteligencija"? Koji je sadržaj naše inteligencije? To najbolje mogu objasniti na sljedeći način. Zamislite — i ovo će najbolje razumjeti mnoge prisutne dame! — zamislite kako stojite ispred ogledala i gledate u njega. Slika koju predstavlja ogledalo ste vi, ali ona uopće nema stvarnosti. To je samo odraz. Sva inteligencija u vašoj duši, sav intelektualni sadržaj, samo je zrcalna slika; nema stvarnosti. I kao što je vaša reflektirana slika prizvana u zrcalu, tako se i ono što se zrcali kao inteligencija priziva kroz fizički aparat vašeg tijela, kroz mozak. Intelligentni ste samo zato jer je vaše tijelo tu. I onoliko malo koliko se možete dodirnuti pružajući ruku prema vašoj zrcalnoj slici, toliko malo možete zahvatiti duh ako se okrenete samo intelektualnom — jer duh nije tamo! Ono što se shvaća intelektom, koliko god genijalno bilo, nikada ne sadrži sam duh, već samo sliku duha. Ne možete istinski iskusiti duh ako ne idete dalje od puke inteligencije. Razlog zašto je inteligencija tako zavodljiva je taj što daje sliku, reflektiranu sliku duha — ali ne i sam duh. Čini se nepotrebnim ići na neugodno prodiranje u duh, jer je tamo — ili barem tako netko zamišlja. U stvarnosti to je samo reflektirana slika — ali uz sve to, nije teško govoriti o duhu.

Razlikovati puku sliku od stvarnosti — to je zadatak duše koja samo ne teoretizira o znanosti duha već ima stvarnu percepciju duha.

To je ono što sam vam danas htio reći da bi pojačao ozbiljnost koja bi trebala prožeti naš cjelokupan stav prema duhovnom životu naumljen u antropozofiji. Jer evolucija čovječanstva u budućnosti će zavisiti o tome koliko će današnji ljudi stvarno zauzeti takav stav. Ako ono što sam okarakterizirao na ovim predavanjima i dalje naiđe na prijem kakav se danas nudi od većine ljudi na Zemlji, onda će Ahriman kada dođe biti zao gost. Ali ako ljudi budu u stanju da pobude sebe da prime u svijest ono što smo proučavali, ako su u stanju da to vode tako da se čovječanstvo slobodno može suprotstaviti ahrimanskom utjecaju, tada će, kada se Ahriman pojavi, ljudska bića steći, upravo kroz njega, snagu da shvate da iako Zemlja mora ući u svoje propadanje, kroz samu tu činjenicu čovječanstvo je uzdignuto iznad zemaljske egzistencije. Kada ljudska bića u fizičkom životu dosegnu određenu dob, tijelo počinje propadati, ali ako su razumni ne žale se, znajući da se zajedno s dušom približavaju životu koji ne teče usporedo s tim fizičkim propadanjem. U čovječanstvu živi nešto što nije vezano s propadanjem fizičke Zemlje već postaje sve više duhovno upravo zbog tog fizičkog propadanja.

Naučimo iskreno reći: Da, Zemlja propada, i ljudski život, također, s obzirom na fizičku manifestaciju; ali upravo zato jer je to tako, skupimo snagu da u svoju civilizaciju uvučemo onaj element koji će, izvirući iz samog čovječanstva, živjeti dalje dok je Zemlja u propadanju, kao besmrtni plod evolucije Zemlje.

PREDAVANJE V (15. studenog 1919, Dornach, SD191)

Čuli smo da je ljudska duša bila obdarena nekom vrstom prvobitne mudrosti, da je ta mudrost postupno nestajala i sada više nije dostupna. Slijedom toga s obzirom na znanje, ljudi se sve više osjećaju bačeni na ono što im se predstavlja kao fizička egzistencija. Pod "znanje" ne mislim samo na znanost u općeprihvaćenom smislu, već znanje koje se svjesno primjenjuje u običnim stvarima u životu.

Prirodno će se postaviti pitanje: kako je zapravo nastala ta drevna mudrost? Ovdje se moram dotaknuti novog aspekta pitanja kojeg smo često razmatrali iz drugih uglova.

Osvrnimo se na vrijeme kada su ljudska bića počela u pravom smislu biti stanovnici Zemlje, kada su kao bića duše i duha došla dolje na Zemlju, okružila se njenim snagama i postala zemaljska bića. Da su se ljudska bića jednostavno spustila na Zemlju s osobinama inherentnim njihovoj vlastitoj prirodi, evolucija bi imala sasvim drugi tijek kroz razne periode kulture. Ali nakon što su sišla, ljudska su bića morala uspostaviti odnos s okolnim svijetom, da bi stekla zemaljsko znanje — neću reći kroz vidovitost u ispravnom smislu — već kroz instinkte prožete s izvjesnom mjerom vidovitosti. Stjecanje tog zemaljskog znanja bio bi veoma dug i postupan proces i ljudi bi dugo ostali neučinkovita, djetinjasta bića. Do našeg vremena, točno je, uspjeli su razviti konstituciju duše i tijelo kompatibilno s ljudskošću, ali nikad ne bi stekli duhovne visine koje su zapravo stekli. To što su tu evoluciju mogli postići na drugi način nego prolazeći kroz sve stupnjeve djetinjstva, zaslužna je intervencija u zemaljsku evoluciju od strane luciferskih bića. Iz nedavnih predavanja znamo da se osobnost Lucifera utjelovila u Aziji u izvjesnoj epohi u pretkršćanska vremena, i da izvorna poganska mudrost o kojoj svjedoče mnogi povijesni podaci proizlazi od tog bića. Ali luciferska bića su od samog početka na neki način povezana s evolucijom čovječanstva.

Iskreno vas molim — premda znam da je malo koristi od ovakvih zahtjeva - da ne usvojite filistejski stav kada se spomenu luciferska bića. Čak i među antropozofima još postoji tendencija da kažu: "To je zasigurno lucifersko. Po svaku cijenu izbjegnimo to, odbacimo"! Ali te stvari se trebaju razmatrati iz

mnogih različitih aspekata i uvijek se treba sjetiti da je stara poganska mudrost emanirala iz luciferskog izvora. Ta tema traži duboko i ozbiljno proučavanje.

Što se više vraćamo natrag u evoluciji čovječanstva, to više nalazimo neke pojedince koji su kroz osobine stečene u prethodnim utjelovljenjima bili dovoljno zreli da shvate blaga mudrosti koja posjeduju luciferska bića. Sjetimo se, na primjer, sedam svetih Rišija drevne Indije. Kada su Indijci interpretirali mudrost svetih Rišija, znali su, ako su bili inicirani u ove stvari, da su učitelji Rišija bili luciferska bića. Jer ono što su luciferska bića donijela sa sobom u zemaljsku evoluciju bilo je, iznad svega, svijet misli, intelektualističke misli koja prožima kulturu, svijet razuma u najvišem smislu riječi — svijet mudrosti. I vraćajući se prvobitnim izvorima ljudske egzistencije, nalazimo da izvor poganske mudrosti uvijek leži u luciferskim bićima.

Može se pitati: Kako je to moguće? Moramo shvatiti da bi ljudska bića ostala djeca da iz misterija nisu primala stalne upute koje se emanirale od luciferskih bića. Oni koji su posjedovali znanje i naslijeđenu, prvobitnu mudrost kojom su poticali napredak i obrazovanje čovječanstva nisu se — kao moderni Filistejac — bojali primiti mudrost od luciferskog izvora. Preuzeli su na sebe obvezu svakoga kome su luciferska bića udijelila znanje iz duhovnih oblasti. Obveza je — jer tako se to može nazvati, premda ovakve riječi ne prenesu uvijek točno značenje — bila koristiti ovu lucifersku, kozmičku mudrost ispravno, za dobro evolucije Zemlje. Razlika između "dobre" mudrosti i čisto luciferske mudrosti — koja je utoliko što se tiče *sadržaja* potpuno jednaka — je u tome što je "dobra" mudrost u rukama drugim nego su one od luciferskih bića. To je esencijalna stvar. To nije pitanje postoji li neka mudrost koja se može lijepo upakirati u neku odaju duše i učiniti osobu kreposnom! Mudrost svjetova je uniformna, jedina je razlika da li je u rukama mudrih ljudi koji je koriste za dobro, da li je u rukama Angeloī ili Archangeloi, ili je u rukama Lucifera i njegovih domaćina. U starija vremena mudrost potrebna za napredak čovječanstva mogla se dobiti jedino iz luciferskog izvora; stoga su je posvećeni bili dužni primiti iz tog izvora i u isto vrijeme preuzeti na sebe obvezu da ne popuštaju težnjama luciferskih bića.

Luciferova namjera bila je prenijeti mudrost čovječanstvu na takav način da navede ljude da napuste put evolucije Zemlje i krenu putem koji vodi u nadzemaljske sfere, sfere udaljene od Zemlje. Luciferska bića usadila su svoju mudrost u ljude ali njihova želja je bila da se oni okrenu od Zemlje, bez prolaska kroz zemaljsku evoluciju. Lucifer želi prepustiti Zemlju svojoj sudbini, pridobiti čovječanstvo za kraljevstvo strano kraljevstvu Krista.

Mudraci starine koji su primili prvobitnu mudrost iz ruku Lucifera morali su se, kao što sam rekao, obvezati da neće popustiti njegovim željama već

mudrost koristiti za dobro zemaljske evolucije. I to je, u biti, bilo ono što je postignuto u pretkršćanskim misterijima. Ako bi se postavilo pitanje što je čovječanstvo primilo kroz ove misterije, kroz utjecaj luciferskih bića koja su, u post-atlantska vremena, još uvijek nadahnjivala izvjesne osobnosti kao što su Rišiji iz Indije i slala svoje glasnike na Zemlju — odgovor je da su ljudska bića primila rudimente onog što se tijekom evolucije razvilo u sposobnosti govora i mišljenja. Govor i mišljenje su, po porijeklu luciferski, ali su ih stari mudraci izvukli dalje od stiska Lucifera. Ako zaista namjeravate pobjeći od Lucifera, onda u budućnosti morate odlučiti biti glupi, a ne misliti!

Te su stvari dio znanosti inicijacije, koje moraju postupno doći u vidokrug čovječanstva, premda se zbog vrste obrazovanja koja je stoljećima aktualna u civiliziranom svijetu, ljudi suzdržavaju od ovakvih istina. Karikirani likovi Lucifera i Ahrimana — srednjovjekovnog vraga — stalno im je na umu i toliko su odrastali u Filistejskom ozračju da čak i danas drhte na pomisao o pristupu blagima mudrosti koja su intimno i duboko povezana s evolucijom. Mnogo je ugodnije reći: "Ako ću se zaštititi od vraga, ako ću se dati Kristu s jednostavnim srcem djeteta, biti ću blagoslovljen, i moja duša će naći spas". Ali u svojim dubokim temeljima, ljudski život nije nipošto jednostavna stvar. I za budućnost ljudske rase bitno je da se stvari o kojima sada raspravljamo ne uskraćuju. Mora se znati da je umijeće govora i umijeće mišljenja postalo dio evolucije samo jer su primljeni posredstvom Lucifera. Luciferski element se još može vidjeti u mišljenju. Govor, koji se dugo vremena diferencirao i prilagodio zemaljskim potrebama, već je salijetan od Ahrimana. On je taj koji je stvorio različite govore na Zemlji. Dok je luciferska tendencija uvijek prema ujedinjavanju, osnovna tendencija ahrimanskog principa je diferencijacija. Što bi mišljenje bilo da nije lucifersko?

Da mišljenje nije luciferičko, ljudska bića bi na Zemlji bila poput onog čije mišljenje je bilo krajnje ne-luciferičko, naime Goethe. Goethe je bio jedan od onih koji su se, u izvjesnom pogledu, namjerno suprotstavili i prkosili luciferskim snagama. Međutim, to čini esencijalnim držati se konkretne, individualne stvarnosti. Onog trenutka kada generalizirate ili ujedinjujete — u tom trenutku se približavate luciferičkom mišljenju. Ako kontemplirate svaku ljudsku jedinku, svaku biljku, svaku životinju, svaki kamen sam za sebe, imajući na umu jedan jedini predmet, ne klasificirajući u rodove i vrste, ne generalizirajući u mislima — tada ćete biti malo skloni luciferičkom mišljenju. Ali svatko tko bi pokušao takvo što, čak i kao dijete, ne bi prešao najniži razred u bilo kojoj modernoj školi.

Činjenica je da je univerzalno mišljenje obuhvaćeno poganskom mudrosti postupno iscrpljeno. Ljudska je konstitucija takva da ovaj luciferski princip unifikacije više ne može biti od velike koristi ljudima na Zemlji. Tome se suprotstavila činjenica da je Bogom stvorena priroda ljudskog bića, slijedeći trag evolucije Zemlje, postala srodna, udružena sa Zemljom. I zato jer je to

tako, kroz vlastitu inherentnu prirodu, ljudi su manje povezani s luciferskim elementom koji ih uvijek teži odvući od Zemlje.

Ali jao ako bi se čovječanstvo jednostavno povuklo od luciferskog elementa bez da postavi nešto drugo na njegovo mjesto. To ne bi donijelo ništa osim zla. Jer tada bi ljudska bića rasla zajedno sa Zemljom, odnosno s određenim teritorijem na Zemlji gdje su rođena; i kulturni život bi postao potpuno specijaliziran, potpuno diferenciran. Već vidimo kako se ta tendencija razvija. Najočitiije se ukorjenjuje od početka devetnaestog stoljeća; ali tendencija podjele na manje skupine previše je očita kao rezultat katastrofalnog svjetskog rata. Šovinizam sve više izlazi u prvi plan sve dok konačno ne odvede ljude da se u tolikoj mjeri podijele da će zadnja grupa obuhvaćati jednog jedinog čovjeka! Stvari će doći do točke kada bi se pojedina ljudska bića ponovno podijelila na desno i lijevo, i bila u ratu između sebe; lijevo bi bilo u zavadi s desnim. Takve tendencije se čak i sada uočavaju u evoluciji čovječanstva. Da bi se borili protiv toga mora se stvoriti protuteža; a ta protuteža se može stvoriti samo ako se, poput stare mudrosti svojstvene poganstvu, nova mudrost, stečena slobodnom odlukom i voljom ljudskih bića, ulije u zemaljsku kulturu. Ova nova mudrost mora opet biti inicijacijska mudrost.

I ovdje dolazimo do poglavlja koje se ne smije uskratiti suvremenom znanju. Ako u budućnosti ljudi ne budu ništa poduzeli prema stjecanju nove mudrosti, tada će, bez da su toga svjesni, cijela kultura postati ahrimanska, i biti će lako utjecajima koji proizlaze od utjelovljenja Ahrimana da prožmu svu civilizaciju na Zemlji. Stoga se moraju poduzeti mjere predostrožnosti u odnosu na struje kojima se unaprjeđuje ahrimanski oblik kulture. Kakav bi bio rezultat ako bi ljudi slijedili snažnu sklonost koju danas imaju da puste da se stvari odvijaju onako kako se odvijaju, bez razumijevanja i usmjeravanja u prave kanale onih struja koje vode do ahrimanske kulture? Čim bi se Ahriman utjelovio u određeno vrijeme na Zapadu, cijela kultura bi bila impregnirana njegovim snagama. Što bi još moglo doći u njegovoj pratnji? Izvjesnim nevjerojatnim postupcima donio bi čovječanstvu svo vidovito znanje koje bi se do tada moglo steći samo velikim trudom i naporom. Ljudi bi mogli nastaviti živjeti kao materijalisti, mogli bi jesti i piti — onoliko koliko bi ostalo nakon rata! — i ne bi bilo nikakve potrebe za bilo kakvim duhovnim naporom. Ahrimanska struja bi nastavila svoj neometani kurs. Kada se Ahriman utjelovi na Zapadu u zakazano vrijeme, osnovati će veliku okultnu školu za bavljenje veličanstvenim magijskim vještinama, i ono što se inače može steći velikim naporom, izliti će se na čovječanstvo.

Neka se ne misli da će se Ahriman pojaviti kao vrsta obmanjivača, praveći nestašne trikove s ljudima. Ne, zaista! Ljubitelji ležernosti koji ne žele imati nikakve veze s znanošću duha postati će plijen njegove magije, jer pomoću tih nevjerojatnih magijskih vještina moći će veliki broj ljudi učiniti vidjeocima —

ali na takav način da će vidovitost svakog pojedinca biti striktno diferencirana. Ono što bi jedna osoba vidjela, druga i treća ne bi vidjele. Zavlada bi zbunjenost i unatoč tome što bi bili senzibilni na vidovitu mudrost, ljudi bi neizbježno upadali u sukobe na račun puke raznovrsnosti njihovih vizija. U konačnici, međutim, svi bi bili zadovoljni vlastitom konkretnom vizijom, jer svaki od njih bi mogao gledati u duhovni svijet. Na taj način sva kultura na Zemlji postala bi plijen Ahrimana. Ljudska bića bi podlegla Ahrimanu jednostavno tako što nisu vlastitim naporima stekli ono što im je Ahriman bio spreman i mogao dati. Ne može se dati više zao savjet nego reći: "Ostanite kakvi jeste! Ahriman će vas sve učiniti vidovitima ako to želite. A to ćete željeti, jer će snaga Ahrimana biti velika". Ali rezultat bi bio uspostava kraljevstva Ahrimana na Zemlji i rušenje svega što je do tada postignuto od ljudske kulture; sve katastrofalne tendencije koje danas čovječanstvo nesvjesno njeguje stupile bi na snagu.

Naša briga je da se mudrost budućnosti — vidovita mudrost — izbavi iz kandži Ahrimana. Neka se opet ponovi da postoji samo *jedna* knjiga mudrosti, a ne dvije vrste mudrosti. Pitanje je da li je ta mudrosti u rukama Ahrimana ili Krista. Ne može doći u Kristove ruke ukoliko se ljudi za to ne bore. A za to se mogu boriti samo govoreći sebi da vlastitim naporima moraju asimilirati sadržaj znanosti duha prije vremena Ahrimanovog pojavljivanja na Zemlji.

To je, vidite, kozmički zadatak znanosti duha. Sastoji se u sprječavanju da znanje postane — ili ostane ahrimaničko. Dobar način koji ide na ruku Ahrimanu je isključivanje svega što ima prirodu znanja iz denominacijskih religija i inzistirati da je jednostavna vjera dovoljna. Ako se ljudi priklone toj jednostavnoj vjeri, osuđuju svoju dušu na stagnaciju i tada mudrost koja treba spasiti od Ahrimana ne može naći ulaz. Poanta nije u tome primaju li ljudi ili ne, mudrost budućnosti, već da li rade na tome; i oni koji to rade, na sebe moraju preuzeti dužnost spašavanja zemaljske kulture za Krista, baš kao što su se drevni Rišiji i posvećenici obvezali ne popustiti Luciferovoj odredbi da se čovječanstvo namami daleko od Zemlje.

Korijen stvari je u tome što je i za mudrost budućnosti, također, nužna borba, borba slična onoj vođenoj protiv Lucifera od drevnih posvećenika, čijim su posredovanjem sposobnosti govora i mišljenja bile prenesene čovječanstvu. Baš kao što je na posvećenike prvobitne mudrosti preneseno to da od Lucifera otmu ono što je postalo ljudski razum, ljudski intelekt, tako i uvid u unutarnje stvarnosti koji će se razviti u budućnosti treba oteti od ahrimanskih snaga. To su pitanja — i ta pitanja utječu snažno na sam život.

Nedavno sam pročitao bilješke koje je kratko prije smrti napisao jedan prijatelj antropozofskog pokreta. U ratu je bio ranjen i dugo je ležao u bolnici gdje je, tijekom operacija koje je pretrpio, imao mnogo uvida u duhovni svijet.

Posljednji redci koje je napisao sadrže izvanredan odlomak, opisujući viziju koja mu je došla nedugo prije smrti. U tom posljednjem iskustvu, atmosfera oko njega postala je, kako on to izražava, poput teškog granita, koji mu pritišće dušu. Takav se dojam može razumjeti u svijetlu spoznaje da se moramo boriti za mudrost budućnosti; jer ahrimanske snage ne dopuštaju da im se ta mudrost otrgne bez borbe. Neka se ne misli da se mudrost može postići blaženim vizijama. Prava mudrost se mora steći "u mucu i patnjama". Ovo što sam vam upravo rekao o umirućem čovjeku je dobra slika takve patnje, jer u toj borbi za mudrost budućnosti, jedno od najčešćih iskustava je da nas svijet pritišće, kao da se zrak odjednom zamrznuo u granit. Moguće je znati zašto je to tako. Trebamo se samo sjetiti da je jedna od težnji ahrimanskih snaga da Zemlju svedu na stanje potpune rigidnosti. Njihova bi pobjeda bila izvojevana ako bi uspjeli dovesti zemlju, vodu i zrak u to skrućeno stanje. Ako bi se to dogodilo, Zemlja ne bi ponovno mogla steći toplinu Saturna iz koje je potekla i koja se mora vratiti u epohi Vulkana; i spriječiti to je cilj ahrimanskih snaga. Trend koji na to ima važan utjecaj je nedostatak entuzijazma u sadašnje vrijeme u ljudskim dušama za sadržaj znanosti duha. Ako bi se nedostatak entuzijazma i dalje nastavio, prvi impuls prema rigidnosti Zemlje proizašao bi iz samih ljudskih duša, iz njihove apatije, indolentnosti i ležernosti. Ako razmislite da je ta rigidnost cilj ahrimanskih snaga, nećete biti iznenađeni da je sabijanje, osjećaj da je život postao poput granita, jedno od iskustava koje se mora proći u borbi za mudrost budućnosti.

Ali imajte na umu da se ljudi danas mogu pripremiti za gledanje u duhovni svijet shvaćajući sa zdravim razumom ono što nudi znanost duha. Napor primijenjen u proučavanju onog što dopušta da bude vođeno zdravim ljudskim razumom može biti dio borbe koja u konačnici vodi do vizije duhovnog svijeta. Mnoge tendencije će se morati nadvladati, ali temeljna poteškoća za današnje ljude je da kada žele razumjeti znanost duha da se moraju boriti protiv vlastitih lubanja koje su poput granita. Da je ljudska lubanja manje tvrda, manje "granitna", znanost duha bila bi daleko šire prihvaćena u sadašnje vrijeme. Beskrajno učinkovitije od bilo kakvog Filistejskog izbjegavanja ahrimanskih snaga bilo bi boriti se protiv Ahrimana kroz iskreno, istinsko proučavanje sadržaja znanosti duha. Jer tada bi ljudska bića postupno počela duhovno percipirati opasnost koja inače mora fizički zadesiti Zemlju, da se ukruti i postane gusta poput granita.

I tako se treba naglasiti da se mudrost budućnosti može steći samo oskudicom, mukama i boli; to se mora postići podnošenjem prateće patnje tijela i duše za spas ljudske evolucije. Stoga nepokolebljivo načelo je nikada ne dopustiti da se od potrage za ovom mudrošću bude odvrćen patnjom. Što se tiče vanjskog života čovječanstva, ono što je potrebno je da u budućnosti opasnost od ledene rigidnosti — koja bi se za početak manifestirala u sferi

morala — bude otklonjena od Zemlje. Ali to se može dogoditi samo ako ljudi duhovno predvide, osjete iznutra i suprotstave se svojom voljom, onome što bi inače postalo fizička stvarnost.

Na kraju, jednostavno zbog nedostatka srčanosti ljudi danas nisu voljni pristupiti znanosti duha. Oni nisu svjesni toga, ali to je tako, ipak; plaše se poteškoća s kojima će se susresti sa svih strana. Kada ljudi priđu znanosti duha, oni tako često govore o potrebi "uzdizanja". Pod tim obično podrazumijevaju osjećaj ugone i unutarnjeg blagostanja. Ali to se ne može ponuditi, jer bi ih jednostavno uspavalo i odvuklo od svijetla kojeg trebaju. Ono što je bitno je da se od sada čovječanstvu ne smije uskratiti znanje o pokretačkim snagama evolucije. Treba se shvatiti da je ljudsko biće u ravnoteži takoreći između luciferskih i ahrimanskih snaga, i da je Krist postao suputnik ljudskih bića, vodeći ih, najprije daleko od bitke s Luciferom, i zatim i bitke s Ahrimanom.

Evolucija čovječanstva mora se shvatiti u svijetlu ovih činjenica. Onome tko predstavlja tajne kozmičke egzistencije na način na koji se to treba u znanosti duha često se smiju s prezirom, na primjer zbog uporabe principa broja *sedam* — što ćete naći u mojoj knjizi *Teozofija*. Ali primijetiti ćete da se ljudi ne smiju kada je duga opisana sedmerostrukom, ili ljestvica — osnovni ton, drugi, treći i tako dalje, sve do oktave koja je ponavljanje osnovnog tona. U fizičkom svijetu te stvari su prihvaćene, ali ne i kada je riječ o duhovnom. Ono što se treba povratiti nešto je što se podrazumijevalo u staroj poganskoj mudrosti. Posljednji tračak ove poganske mudrosti u odnosu na stvari kao što je princip broja sedam naći će se u pitagorejskoj školi — koja je zapravo bila škola misterija. Možete danas čitati o Pitagori u bilo kojem priručniku; ali nikada nećete naći razumijevanje razloga zašto je poredak svijeta temeljio na broju. Razlog je bio što se u drevnoj mudrosti sve temeljilo na broju. I posljednji tračak uvida u mudrost sadržanu u brojevima još je bio preživio kada je Pitagora osnovao svoju školu. Druge grane drevne mudrosti preživjele su mnogo dulje, neke doista do šestog i sedmog stoljeća kršćanske ere. Do tada su mnoge istinite stvari o višim svjetovima kazane u sferi onog što je nazvano prirodna filozofija. A onda je, postupno, ta prvobitna inteligencija u čovječanstvu presušila — ako se smijem tako izraziti.

Zamislimo nekog pravovjernog predstavnika moderne učenosti kako sjedi u kutu i kaže: "Kakve besmislice ovi antropozofi govore! Što oni misle izjavljujući da je prvobitna mudrost presušila? Postignuti su čudesni, epohalni rezultati, iznad svega u posljednjih nekoliko stoljeća, i još se uvijek postižu. Možda je došlo do privremenog zastoja 1914, ali u svakom slučaju su do tada ostvarena čuda"! Ali ako iskreno i bez pristranosti pogledate što je nedavno postignuto, stići ćete do sljedećeg zaključka. Doduše, prikupljena je masa bilješki — masa znanstvenih i povijesnih činjenica. Ova vrsta sakupljanja postala je moda. Napravljeno je i opisano bezbroj pokusa. Ali

sada se upitajte: Ima li ikakvih u osnovi novih ideja u svemu što je moderno doba proizvelo? Nove ideje, nove koncepcije su dane od individualnih duhova poput Goethea ali Goethe nije bio shvaćen. Ako proučavate nedavna otkrića prirodne znanosti ili povijesnih istraživanja, biti će vam jasno da, u odnosu na ideje, nema ničeg novog. Svakako, Darwin je putovao, opisao mnoge stvari koje je vidio na tim putovanjima i sve ih sakupio u ideju. Ali ako shvatite ideju evolucije u njenim detaljima, kao *ideju*, naći ćete je kod grčkog filozofa Anaksagore. Tako ćete i kod Aristotela pronaći temeljna načela moderne prirodne znanosti - odnosno u predkršćanskoj eri. Te ideje su blaga prvobitne mudrosti — koje potječu iz luciferskog izvora. No iskonska mudrost je presušila, i mora se postići nešto novo u obliku uvida u duhovni svijet. Potrebna je izvjesna volja sa strane čovječanstva da bi se poduhvatilo rada koji podrazumijeva zaista nove ideje. A čovječanstvu su danas prijeko potrebne nove ideje, posebno u vezi oblasti i života duše. U osnovi, sve što nam znanost govori u odnosu na dušu ne predstavlja ništa više od skupa riječi. Ono što se u predavaonicama podučava o mišljenju, osjećanju i volji, jednostavno je stvar riječi izbačenih grčevito. Svodi se na malo više od zvukova riječi. Teško da postoji početni pokušaj da se ozbiljno uzme bilo što zaista novo.

U vezi ovoga mogu se imati čudna iskustva! Prije nekog vremena bio sam pozvan da govorim "Društvu Schopenhauer" u Dresdenu. Mislio sam si: Da — Schopenhauer društvo — to mora sigurno biti nešto neobično! Tako sam pokušao pokazati kako kontrast između spavanja i budnosti, između buđenja i odlaska na spavanje treba shvatiti u psihološkom smislu, kako je uključena *duša*. Govorio sam o nečemu što sam vam nedavno spomenuo, naime, da je nulta točka tamo u trenutku padanja u san i buđenja, da spavanje nije jednostavno prestanak budnog stanja, već snosi isti odnos prema budnom stanju kao i dug prema imovini.

Ako biste pretražili modernu psihologiju ne biste našli ni najmanji trag bilo kakvog pokušaja da se dođe do korijena ovih dalekosežnih stvari. Nakon predavanja, u "raspravi" kako je nazvana, izvjesni učeni članovi u publici ustali su da govore. Jedan od ovih filozofa dao je zaista sjajnu izjavu, u sljedećem smislu. Rekao je: "Ono što smo čuli nikako ne bi moglo biti stvar ozbiljne znanosti. Ozbiljna znanost ima druga, vrlo različita pitanja kojima se bavi. Ne možemo znati ništa od onoga što je upravo stavljeno pred nas tako vjerodostojno; ništa od toga nije stvar ljudske spoznaje. Štoviše, sve to već odavno znamo". Drugim riječima, stoga: ono što ne možemo znati nešto je što nam je dugo vremena poznato!

Sada, proturječja postoje, ali ovakva proturječja postoje samo u glavama današnjih učenjaka! Ako netko kaže da se izvjesne stvari ne mogu znati, da one nisu predmet ljudske spoznaje — sve u redu, to je njegovo mišljenje. Ali ako u istom dahu kaže da dugo vremena zna sve o njima, tada je to očito

proturječje. Učeni ljudi današnjice često imaju naviku na ovaj način postaviti dva dijametralno suprotna mišljenja jedno do drugog.

Ovakva vrsta mišljenja ima puno veze sa sadašnjom situacijom. Pojedinac je — zahvaljujući božanskim moćima i također, da se ne zaboravi, Luciferu i Ahrimanu — često u stanju formirati prilično zdrav sud o tim stvarima; ali kada je stvar predstaviti ih svijetu — to je potpuno različita stvar. Mnogi ljudi spremni su se uključiti u proučavanje znanosti duha pod uvjetom da nađu društvo prilično sektaških tendencija u koje se mogu skloniti. Ali kada se moraju suočiti sa svijetom i predstaviti nešto o čemu sam svijet ima dokaze, sve otiče u dim i oni postaju pravi Filistejci. I onda je napredak Ahrimana uvelike unaprijeđen.

PREDAVANJE VI (9. studenog 1919, Dornach, SD191)

Danas želim govoriti o nečemu što će produbiti naše razumijevanje istina koje sada antropozofija mora dati svijetu. Često smo govorili o dva pola sila ljudskog bića: pol volje i pol inteligencije. Da bismo razumjeli prirodu ljudskog bića moramo stalno biti svjesni ta dva pola.

Čovjek je biće volje i biće inteligencije. Između njih — u svakom slučaju od rođenja do smrti — leži element osjećanja, čineći most između inteligencije i volje. Zna se da se te sile u izvjesnom smislu međusobno odvajaju kada ljudi dosegnu ono što je nazvano prag duhovnog svijeta.

Naša će se proučavanja danas više baviti odnosom u kojem čovječanstvo stoji prema okolnom svijetu, s jedne strane kao biće inteligencije a s druge kao biće volje. Prvo ćemo se baviti ovim potonjim.

U životu između rođenja i smrti, ljudsko biće razvija snage volje kao impuls njegovih djela i aktivnosti. Što se tiče izražavanja kroz ljudski organizam, snaga volje je veoma zamršena, komplicirana stvar. Ipak u jednom aspektu, sve prirode volje ima veliku sličnost, koja se gotovo svodi na identičnost, s izvjesnim silama prirode. Stoga je sasvim ispravno govoriti o unutarnjem odnosu između snaga volje u ljudskom biću i snaga prirode.

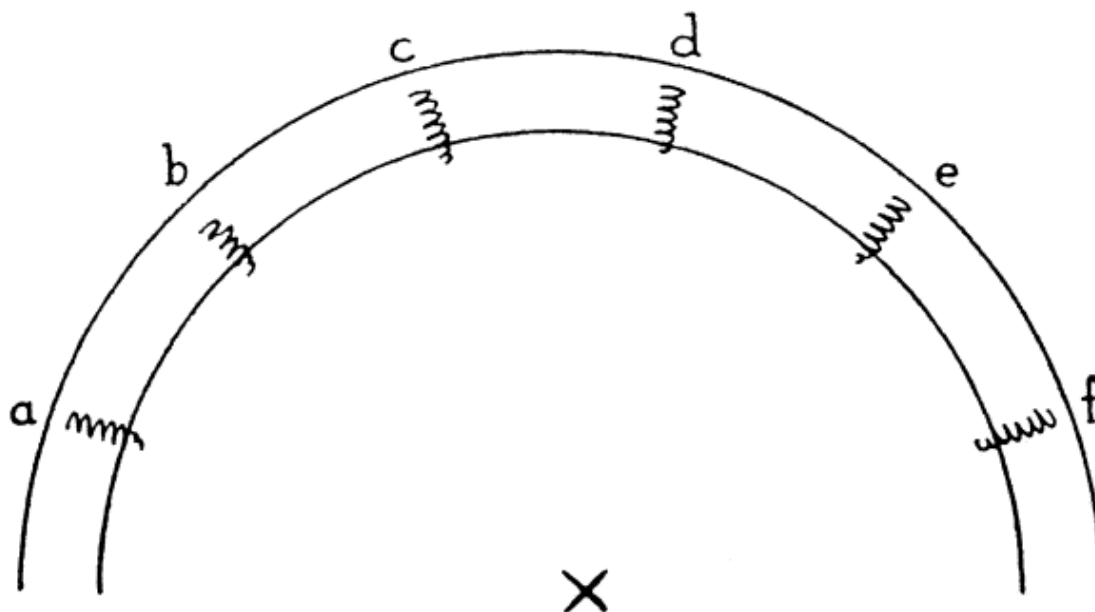
Iz ranijih proučavanja znate da čak i dok su ljudi budni, u stanju su koje nalikuje spavanju kada je god uključena njihova volja. Istina, u našoj svijesti imamo ideje koje leže iza naših htijenja, ali kako određena ideja stupa na snagu u obliku volje — o tome ne znamo ništa. Mi ne znamo kako je ideja, "mičem svoju ruku", povezana s procesom koji zapravo vodi do stvarnog pomicanja moje ruke. Ovaj proces u potpunosti leži u podsvijesti i može se doista reći da ljudi nisu više svjesni stvarnog procesa volje nego su onoga što se odvija tijekom spavanja. Ali kada se postavi pitanje povezanosti ljudske volje s okolnim svijetom, dolazimo do nečega što će pogoditi ovu vrstu svijesti koja se razvila tijekom zadnjih tri do pet stoljeća kao veoma paradoksalno. Općenito se misli da bi evolucija Zemlje bila jednaka čak i ako ljudska bića ne bi u njoj uopće sudjelovala. Tipični prirodoslovac opisuje evoluciju Zemlje kao niz, recimo, geoloških, čisto fizičkih procesa. Pa čak i znanstvenici koji to izričito ne kažu, imaju na umu da će se od početka sve do hipotetskog kraja, sve odvijati jednako čak i kada ne bi bila naseljena od ljudi. Zašto prirodna znanost zastupa takvo stajalište danas? Razlog je taj jer kada se bilo što dogodi, na primjer u mineralnom carstvu, ili u carstvu biljaka 9 studenog 1919, ljudi vjeruju da uzrok toga što se dogodilo u mineralnom carstvu leži u onome prije te konkretne točke u vremenu. Ljudi misle: carstvo minerala ima

svoj tijek i što se dogodi u nekoj točki učinak je onog što je bilo ranije; mineralni učinak je zbog mineralnog uzroka.

Na taj način ljudi razmišljaju i o tome ćete naći dokaz u bilo kojem priručniku iz geologije. Za uvjete sadašnjeg vremena kažu da su učinci ledenog doba, ili neke prethodne epohe ali uvjeti se pripisuju isključivo onome što je bilo jednom u mineralnom carstvu kao takvom; činjenica da čovječanstvo nastanjuje Zemlju je ignorirana. Vjeruje se da, čak i da ljudi nisu prisutni, da bi se sve odvijalo sličnim tijekom, da bi vanjska stvarnost bila jednaka — iako je, zapravo, čovječanstvo uvijek bilo dio vanjske stvarnosti. Istina je da je Zemlja jedna cjelina, samo čovječanstvo je jedan od aktivnih čimbenika u evoluciji Zemlje. Dati ću vam primjer.

Znate da je našoj sadašnjoj epohi — razmišljajući o njoj trenutno u širem smislu, obuhvaćajući period od velike atlantske katastrofe — prethodila sama Atlantska epoha, kada kontinenti Europa, Afrika, i Amerika u njihovom sadašnjem obliku još nisu postojali. U to vrijeme je na Zemlji postojao jedan glavni kontinent — nazvan Atlantida — koji se protezao preko područja koje je danas Atlantski ocean. Također znate da je u izvjesnom periodu te atlantske evolucije, nemoral određene vrste zavladao u cijelom tada civiliziranom svijetu. Ljudska bića imala su daleko veću moć nad silama prirode nego su ih posjedovala kasnije i koristila su tu moć u zle svrhe. Tako se možemo osvrnuti na doba raširenog nemorala. I onda je došla velika atlantska katastrofa. Pravovjerni geolog će naravno pratiti ovu katastrofu do procesa u mineralnom carstvu; doista je činjenica da je jedan dio Zemlje splasnio a drugi se podigao. Ali onima koji svoje razmišljanje temelje na principima moderne znanosti neće pasti na pamet da su djela i aktivnost ljudskih bića doprinijela uzrocima. Ipak je tako. Zapravo je atlantska katastrofa bila rezultat djela ljudi na Zemlji.

Vanjski, mineralni uzroci nisu jedini odgovorni za te velike katastrofalne događaje koji su se sručili na egzistenciju Zemlje. Moramo potražiti uzroke koji leže unutar sfere ljudskih djela i impulsa: I samo čovječanstvo pripada lancu uzročnih sila u egzistenciji Zemlje. To se ne odnosi samo na događaj takve veličine već i na ono što se događa cijelo vrijeme. Jedino što veza između onoga što se događa unutar ljudskih bića i kozmičkih događaja koji imaju učinka u zemaljskim događajima ostaje za početak skrivena. U tom smislu se cijela naša prirodna znanost svodi na veliku, sveobuhvatnu iluziju. Jer ako želite doći do stvarnih uzroka, nećete ih otkriti proučavajući jedino mineralno, biljno i životinjsko carstvo.

Dijagram 1

Dopustite da vam dam sljedeći primjer onoga što ovdje ulazi u razmatranje. Tome ćemo pristupiti, takoreći, sa suprotne strane. Ovdje (X) je središte Zemlje. Kada se nešto dogodi u mineralnom carstvu, biljnom carstvu, ili životinjskom carstvu, stvar je u traženju uzroka. Uzroci leže u određenim točkama koje se mogu naći posvuda. Možete sebi predstaviti ono što mislim, misleći na sljedeće. U oblasti oko Napulja u Italiji, otkriti ćete da će Zemlja na širokom području emitirati paru ako uzmete komad papira i zapalite ga. Pare se počinju dizati iz tla ispod vas. Reći ćete: sila koja potiskuje pare leži u fizičkom procesu generiranim paljenjem papira. U ovom slučaju, fizički proces je da paljenjem papira razrijedite zrak i zbog razrjeđivanja zraka pare unutar Zemlje idu prema gore. Dolje ih zadržava normalni pritisak zraka i to je umanjeno paljenjem papira. Ako samo želim dati primjer učinka čisto mineralne prirode — kao što je ovo podizanje para iz Zemlje — mogao bih zbog ilustracije reći da je, i ovdje (točke na dijagramu) komad papira upaljen. To vam pokazuje da uzroci podizanja pare ne leže ispod tla, već iznad njega. Sada ove točke na dijagramu a, b, c, d, e, f — ne predstavljaju komade papira koji je zapaljen; u ovom slučaju predstavljaju nešto drugo. Za početak zamislite da svaka točka sama po sebi nema nikakav značaj već da značaj leži u sustavu točaka kao *cjelini*. Sada ne mislite o komadima zapaljenog papira, već o nečem drugom što trenutno neću precizirati. Nešto drugo je tamo kao aktivni uzrok, iznad površine Zemlje; i ti različiti uzroci ne djeluju pojedinačno, već zajedno. A sada zamislite da nema samo šest točaka, već, recimo, 1.500 milijuna točaka [predstavljajući približno, ukupnu populaciju Zemlje.] koje sve rade zajedno, proizvodeći kombinirani učinak. Tih 1.500 milijuna točaka zapravo je tamo. Svatko od vas ima u sebi ono što bi se moglo nazvati središte gravitacije vlastite fizičke strukture. Kada su ljudi budni, ovo

središte gravitacije leži upravo ispod dijagrama; kada spavaju, leži malo niže. Prema tome postoji nekih 1.500 milijuna središta gravitacije raširenih po Zemlji, proizvodeći kombinirani učinak. I ono što proizađe iz tog kombiniranog učinka stvarni je uzrok velikog dijela onoga što se događa u mineralnom, biljnom i životinjskom carstvu na Zemlji. Znanstvena je zabluda tragati do mineralnih uzroka sila koje se manifestiraju u zraku i vodi i u mineralnoj oblasti; u stvarnosti uzroci će se naći unutar ljudskih bića.

To je istina o kojoj se danas jedva i sluti. Poznato je samo nekolicini da uzroci procesa aktivnih u mineralnom, biljnom i životinjskom carstvu leže unutar ljudskog organizma. (Ovo se ne odnosi na sve snage koje su djelatne u carstvima prirode, već na njihov veliki dio.) Unutar čovječanstva leže uzroci onog što se događa na Zemlji. Stoga se mineralogija, botanika, zoologija, ne mogu istinski kultivirati bez antropologije — bez proučavanja ljudskog bića. Znanost nam govori o fizikalnim, kemijskim i mehaničkim silama. Te sile su intimno povezane s ljudskom voljom, *sa snagom ljudske volje koja je koncentrirana u našem središtu gravitacije*. Ako o Zemlji govorimo sa sluhom za istinu za ove stvari, ne smijemo slijediti geologe koji apstraktno pričaju o Zemlji, već čovječanstvo treba računati kao integralni dio Zemlje. To su istine koje se otkrivaju s one strane praga. Sve što se može znati s ove strane praga pripada oblasti iluzornog znanja, a ne oblasti istine.

U ovom trenutku se javlja pitanje: Kakva je veza između tih sila volje koje su koncentrirane u našem središtu gravitacije, i vanjskih, fizikalnih i kemijskih sila? Govorimo o, sjetite se, današnjem čovječanstvu. U normalnom životu, taj odnos ima učinka u metaboličkom procesu. Kada ljudi uzimaju u sebe supstance vanjskog svijeta, njihova volja je ono što zapravo probavlja i radi na tim supstancama. A ako ništa drugo ne bi bilo aktivno, tada bi ono što je uzeto u organizam iz vanjskog svijeta jednostavno bilo uništeno. Ljudska volja ima moć razgraditi i uništiti sve strane tvari i snage; a odnos između ljudskog bića i mineralnog, biljnog i životinjskog carstva prirode danas je takav da je naša volja povezana sa snagama razgradnje i destrukcije svojstvene našem planetu.

Mi ne bismo mogli živjeti da se ta destrukcija ne događa — ali tako je za sve što je destrukcija. To se ne smije zaboraviti. I ono što se često opisuje kao nezakonita magijska praksa u osnovi je temeljeno na činjenici da su određena ljudska bića naučila zlouporabiti volju, na takav način da ne ograničavaju destruktivne snage na njihovo normalno funkcioniranje unutar organizma, već ih proširuju na druga ljudska bića, namjerno i svjesno primjenjujući snage destrukcije koje su usidrene u njihovoj volji. To je, sasvim očigledno, praksa koja nije nikada, ni pod kakvim okolnostima, dopuštena.

Ali čovjek je dvostruko biće. Jedan pol je, kao što smo vidjeli, povezan s destruktivnim silama našeg planeta; drugi pol — onaj od inteligencije —

povezan je s voljom mostom osjećaja. Ali u budnom životu ljudska inteligencija malo je važna što se tiče planeta Zemlje. Tijekom budnog života svojom inteligencijom zapravo ne možemo uspostaviti pravi odnos s egzistencijom Zemlje. Ono što sam vam rekao u vezi s voljom događa se dok smo budni, premda toga nismo svjesni. Ako vidite da se kamen raspada i pitate gdje stvarni uzroci raspadanja leže, tada morate pogledati u unutarnju, organsku prirodu ljudskog bića. Koliko to god modernom umu izgledalo čudno, to je doista tako. Ali kao što sam rekao, Zemlja bi se suočila s tužnom budućnošću da tu nije drugi pol ljudske prirode — pol snaga izgradnje. Kao što uzroci sveg uništenja leže u volji koja je koncentrirana u našem središtu gravitacije, tako snage izgradnje leže u sferi u koju prijeđemo tijekom spavanja. Od vremena padanja u san do buđenja, mi smo u stanju figurativno opisanom govoreći da smo s našim "Ja" i astralnim tijelom mi izvan fizičkog tijela. Ali tada smo u potpunosti bića duše i duha, razvijajući snage koje djeluju između padanja u san i buđenja. Za to vrijeme smo povezani, kroz te snage, sa svime što izgrađuje planet Zemlju, svime što silama destrukcije dodaje konstruktivne, snage izgradnje. Da se ne krećete Zemljom, destruktivne snage koje zapravo proizlaze iz vaše volje ne bi djelovale u carstvima minerala, biljaka i životinja. Da nikada niste išli spavati, snage kojima se Zemlja neprekidno izgrađuje ne bi strujale iz vaše inteligencije. Konstruktivne, snage izgradnje planete Zemlje također leže u samom čovječanstvu. *Ja ne kažem*: u pojedinom ljudskom biću — jer sam izričito rekao da svi ti pojedinačni uzroci čine zajedničku cjelinu. Snage izgradnje leže u čovječanstvu kao cjelini, zapravo na polu inteligencije u našem biću, ali ne i u našoj budnoj inteligenciji. Budna inteligencija doista je poput beživotnog entiteta koji se gura u evoluciju Zemlje. Inteligencija koja nesvjesno djeluje tijelom našeg spavanja — to je ono što izgrađuje planet Zemlju. Ovim samo pokušavam objasniti da je zabluda tražiti izvan ljudskog bića destruktivne i konstruktivne snage naše Zemlje; morate ih potražiti unutar ljudskog bića. Jednom kada to shvatite, ono što ću sada reći neće biti nerazumljivo.

Pogledate na zvijezde, govoreći da nešto od njih struji što se može percipirati od ljudskih osjetilnih organa ovdje na Zemlji. Ali ono što vidite kada se zagledate u zvijezde nije iste prirode kao ono što percipirate na Zemlji u mineralnom, biljnom i životinjskom carstvu. U stvari to proizlazi od *bića inteligencije i volje* čiji život je povezan s tim zvijezdama. Učinci izgledaju fizički jer su zvijezde udaljene. Oni u stvari uopće nisu fizički. Ono što zapravo vidite su unutarnje aktivnosti bića volje i inteligencije u zvijezdama. Već sam vam govorio o genijalnom opisu Sunca kojeg su dali astrofizičari. Ali kada bi bilo moguće putovati do Sunca nekim prijevoznim sredstvom izumljenim od Jules Verna, sa zaprepaštenjem bi se utvrdilo da ne postoji ništa iz tih fizikalnih opisa. Opisi su samo posložena slika solarnih pojava. Ono što u stvari vidimo je djelovanje volje i inteligencije koja iz daleka izgleda kao svjetlost. Ako bi stanovnici Mjeseca — pretpostavljajući u tom smislu da su

postojala takva bića — pogledali na Zemlju, ne bi otkrili njene travnate ili mineralne površine već bi — također percipirajući je kao učinak svijetla ili nešto slično — detektirali ono što se događa oko središta gravitacije ljudskih tijela i također učinke uvjeta u kojima ljudska bića žive između odlaska na spavanje i buđenja. To je ono što bi se zapravo vidjelo iz svemira. Čak i najsavršeniji instrument ne bi omogućio da se vide, na primjer, stolice na kojima sada sjedite; vidjelo bi se sve što se događa u oblasti vaših gravitacijskih središta i što bi se dogodilo da iznenada zaspete — u svakom slučaju nadajmo se da se to neće dogoditi! Ali gdje god bi se to dogodilo, to bi bilo percipirano vani u svemiru.

Dakle, prema vanjskom svemiru, ono što se događa *kroz ljudsko biće* je opaziva stvarnost — ne ono što nas okružuje u zemaljskoj egzistenciji. Česta izreka je da je sve ono što se percipira osjetilima maya — velika iluzija — ne stvarnost već samo vanjština. Takva apstrakcija je malo važna. Ima značenje tek kada se uđe u konkretno, kao što smo mi sada radili. Glatko reći da su animalni, biljni i mineralni svjetovi maya ne znači ništa: Ono što je vrijedno je spoznaja da ono što percipirate izvana u osnovi zavisi o vama samima i da — ne naravno u svakom trenutku već tijekom evolucije — sebe činite integralnim dijelom lanca uzroka i učinaka.

Čak i kad se izgovori ovako potresna istina — a mislim da lako može potresna — ne gleda se uvijek u aspektu gdje postaje važna u životu. Ovakva istina dobiva važnost tek kada percipiramo njene posljedice. Mi nismo samo fizička bića; mi smo moralna — ili možda nemoralna — bića u zemaljskoj egzistenciji. Ono što radimo određeno je impulsima moralne prirode.

Samo promislite s kakvom gorkom sumnjom moderna misao je napadnuta u ovoj domeni. Prirodna znanost pruža znanje o zemaljskom koje je ograničeno na vezu između čisto vanjskih uzroka i učinaka; i u ovaj ciklus prirodnih uzroka i posljedica, uključeno je također i ljudsko biće. Tako tvrdi vanjska, apstraktna znanost koja uzima u obzir samo jedan aspekt zemaljske egzistencije.

Priznaje se činjenica da se moralni impulsi također upale kod ljudi ali ništa se ne zna o vezi između tih moralnih impulsa i onog što se dogodi u krugu vanjske prirode. Dilema moderne filozofije doista je u tome da s jedne strane filozofi čuju od znanstvenika da je sve uključeno u lanac prirodnih uzroka i učinaka — a s druge strane moraju priznati da se kod ljudi upale moralni impulsi. To je razlog zašto je Kant napisao dvije "Kritike": *Kritiku čistog uma*, koja se bavi odnosom ljudskog bića prema čisto prirodnom tijeku stvari, i *Kritiku praktičnog uma* gdje iznosi svoje moralne postulate — koji zapravo, ako smijem govoriti figurativno, lebde u zraku, dolaze iz vedra neba i nemaju *a priori* veze s prirodnim uzrocima.

Sve dok vjerujemo da ono što se događa u vanjskim manifestacijama prirode može pratiti samo do sličnih manifestacija, sve dok se držimo te iluzije, intervencija moralnih impulsa nešto je što ostaje odvojeno i razdvojeno od tijeka prirode. Gotovo sve o čemu se danas raspravlja leži pod tom sjenom. U njihovom mišljenju kao takvom ljudi ne mogu koristiti rundu Zemlje kao takvu s moralnim životom čovječanstva. Ali čim shvatite nešto od onoga što sam pokušao kratko dati u glavnim crtama, moći ćete reći: Da, kao ljudsko biće ja sam jedinstvo, i moralno impulsi žive u meni. Žive u onome što sam ja kao fizičko biće. Ali kao fizičko biće ja sam u osnovi uzrok — zajedno s cijelim čovječanstvom — svakog fizičkog događaja. Moralno ponašanje i postignuća ljudskih bića na Zemlji stvarni su uzrok onoga što se dogodi tijekom zemaljske egzistencije.

Prirodna povijest i prirodna znanost opisuju Zemlju na način koji nalazimo u priručnicima geologije, botanike, i tako dalje. Ono što je tamo rečeno čini se sasvim zadovoljavajuće prema premisama nastalim kroz moderno obrazovanje. Ali recimo da je stanovnik Marsa trebao doći na Zemlju i promotriti je u svijetlu marsovskih premisa. Ne govorim da se takva stvar može dogoditi već samo nastojim ilustrirati na što mislim. Recimo da je biće s Marsa, lutajući tupo Zemljom naučilo neki ljudski jezik, pročitalo nešto geologije, i tako otkrilo kakve ideje prevladavaju u vezi procesa i događanja na Zemlji. Ovo biće bi reklo: Ali to nije *sve*. Daleko najvažniji čimbenik je zanemaren. Na primjer, primijetio sam kako se gomila studenata mota po pivnicama, pijući i prepuštajući se strastima. Nešto se tamo događa: ljudska volja radi u metabolizmu. To su procesi koji se ne spominju u vašim knjigama o fizici i geologiji; ne upućuju na činjenicu da na tijek egzistencije Zemlje također utječe da li studenti piju ili ne piju. To je ono što bi biće koje nije potpuno uronjeno u zemaljske ideje i predrasude našlo da nedostaje u opisima danim od samih ljudskih bića o događajima na Zemlji. Za biće s Marsa ne bi uopće bilo upitno da su moralni impulsi, prožimajući ljudska djela i cijeli ljudski život, sastavni dio tijeka prirode. Prema modernim predodžbama postoji nešto neumoljivo u igri prirode, doista ugodno neumoljivo za materijalističke mislioce. Oni zamišljaju da bi tijek Zemlje bio potpuno jednak kada ne bi postojala ljudska bića; u tome ponašaju li se pristojno ili ne to ne čini nikakvu razliku ili mijenja bilo što. Ali to nije slučaj! Svi bitni uzroci onoga što se događa na Zemlji ne leže izvan ljudskog bića; leže *unutar čovječanstva*. I ako će se zemaljska svijest proširiti na kozmičku svijest, čovječanstvo mora shvatiti da je Zemlja — ne u kratkom već u dugom vremenskom razdoblju — stvorena po vlastitoj sličnosti, sličnosti sa samim čovječanstvom. Nema boljeg načina uspavljanja ljudi nego utisnuti im da nemaju udjela u kursu kojeg ima zemaljska egzistencija. To sužava ljudsku odgovornost na pojedinca, pojedinu osobnost.

Istina je da odgovornost za kurs egzistencije Zemlje kroz vjekove kozmičkog vremena, leži na čovječanstvu. Svatko se mora osjećati članom čovječanstva, a sama Zemlja je tijelo za to čovječanstvo.

Netko će možda reći: Deset godina sam dao prostora mojim strastima, udovoljavao maštarijama i time upropaštavao tijelo. S jednakim uvjerenjem takva osoba bi mogla reći: Ako zemaljsko čovječanstvo slijedi nečiste moralne porive, tada bi tijelo Zemlje bilo različito od onog što bi bilo kada bi moralni impulsi bili čisti. Dnevna muha, jer živi samo dvadeset četiri sata, ima pogled na svijet potpuno različit od onog od ljudskih bića. Raspon naše vizije nije dovoljno širok da percipiramo da ono što se izvana događa u tijeku prirode nije zavisno čisto o prirodnim uzrocima. S obzirom na sadašnju konfiguraciju Europe, važnije se upitati kakav način života je prevladavao među ljudima civiliziranog svijeta prije dvije tisuće godina nego istraživati vanjsku mineralnu i biljnu strukturu Zemlje. Sudbina naše fizičke planete Zemlje u slijedećih dvije tisuće godina neće zavisiti o sadašnjoj konstituciji našeg mineralnog svijeta, već o onom što mi radimo i dopuštamo da se radi. Sa svjetskom sviješću, ljudska odgovornost proširuje se na svjetsku odgovornost. Sa takvom sviješću dok gledamo zvjezdana nebesa osjećamo da smo mi odgovorni tom kozmičkom prostoru, prožetom i protkanom duhom — da smo odgovorni tom svijetu kako vodimo Zemlju. Urastamo u kozmos u konkretnoj stvarnosti kada iza pojava tražimo istinu.

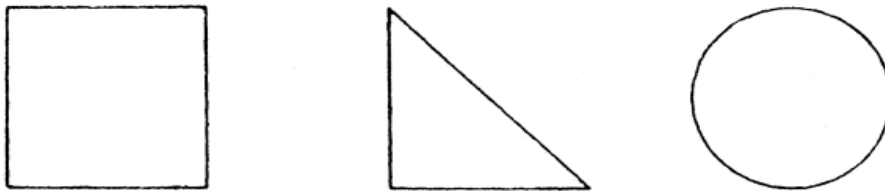
Tako vam često govorim da moramo naučiti percipirati konkretnu stvarnost stvari jer se danas većinom uče apstrakcije. Puno se ne postiže usvajanjem orijentalnih tradicija kao što je: vanjski svijet osjetila je maya. Moramo ići mnogo dublje ako ćemo doći do istine. Takve nas apstrakcije ne vode daleko, jer u obliku u kojem su predane one nisu ništa nego sediment prvobitne mudrosti koja nije lebdjela u apstrakcijama već je vrvjela s konkretnim stvarnostima koje danas treba ponovno osvijetliti kroz duhovnu intuiciju i istraživanje. Kada u orijentalnoj literaturi čitate o mayi i o istini kao njenoj antitezi, nemojte umišljati da vam ono što tamo danas čitate može zaista biti shvatljivo. To je mnogo kasnija kompilacija stvari koje su za drevnu mudrost bile konkretna stvarnost. Moramo se vratiti tim konkretnim stvarnostima. Ljudi danas misle da imaju razumijevanje kozmičkih procesa kada tvrde da je vanjski svijet osjetila maya. Ali ništa se ne može shvatiti ukoliko se ne dopre do stvarnosti koja je u pozadini. U trenutku kada se shvati: ne trebamo pitati kako se sadašnje mineralno carstvo razvilo iz mineralnih procesa drugog doba; radije moramo pitati što se odvijalo u čovječanstvu — u tom trenutku izreka, "vanjski svijet je maya", postaje jasna. Tada u čovjeku počinjemo percipirati stvarnost daleko veću nego se obično percipira. I tada započinje osjećaj odgovornosti za egzistenciju Zemlje.

Ako pokušate doći do srži ovih stvari — a to mora biti unutarjom kontemplacijom, ne vrstom inteligencije korištene u prirodnoj znanosti —

postupno ćete pronaći put do spoznaje da čovječanstvo čine *slobodna* ljudska bića. Priroda se uistinu ne suprotstavlja našoj slobodi, jer kao ljudska bića mi samo oblikujemo prirodu koja nas okružuje. Samo svojim djelomičnim manifestacijama priroda se suprotstavlja našoj slobodi. Priroda se suprotstavlja našoj slobodi u mjeri ne većoj nego — da dadem primjer — ako pružite ruku i netko drugi je uhvati i provjeri kretanje. Nećete zaniijekati slobodu volje jednostavno jer netko drugi provjerava pokret. Kao ljudi današnjice provjeravani smo u mnogim aspektima zbog djelovanja naših prethodnika koja tek sada stupaju na snagu. Ali u svakom slučaju to je bilo djelovanje *ljudskih bića*. — Kojih ljudskih bića? Nitko koga možemo prekorigiti, jer mi sami smo bili, u ranijem zemaljskom životu, oni koji su doveli do uvjeta u današnje vrijeme.

Ne smijemo se ograničiti samo na spominjanje ponavljanja zemaljskih života već misliti o vezi između njih na takav način da čak i u vanjskoj prirodi opažamo učinke uzroka koje smo sami položili u ranijim životima. Naravno, u odnosu na jedno, pojedinačno ljudsko biće, moramo govoriti samo o doprinosu, jer sve ove stvari su, kao što sam rekao, stvar kolektivnog djelovanja ljudskih bića na Zemlji. Iz tog razloga, nitko od nas ne bi trebao isključiti sebe kao pojedinca, jer svatko od nas ima udjela u onome do čega je dovelo čovječanstvo kao cjelina i zatim došlo do izražaja u onome što konstituira tijelo za cijelo zemaljsko čovječanstvo u životu koji protječe.

Nastojao sam vam dati ideju o tome kako znanstvenik duha mora gledati izjave iz običnih znanstvenih priručnika. Recimo da nacrtam niz likova:

Dijagram 2

A sada pretpostavimo da neka bića koja nikada nisu živjela u našem svijetu ispužu iz zemlje i, imajući neke rudimente znanja o aritmetici, pogledaju likove i kažu: Prvi lik, drugi lik, treći lik. Treći je učinak drugog, a drugi je učinak prvog. Učinak prvog lika — trokut; učinak drugog krug. To bi stvorenje zatim kombiniralo uzrok i učinak. Ali to bi bila zabluda, jer sam svaki lik nacrtao zasebno. U stvarnosti jedan je neovisan od drugog. Izgleda zavisano samo tom stvorenju koje ono što je bilo prvo povezuje s onim što slijedi, kao da je jedno rezultat drugog. Otprilike tako geolog opisuje proces Zemlje: Diluvijalni period, Tercijarni period, Kvartarni period, i tako dalje. Ali to nije

istinitije od izjave da je krug rezultat, učinak trokuta, ili da je trokut učinka pravokutnika. Konfiguracije Zemlje nastaju autonomno — kroz djela zemaljskog čovječanstva, uključujući misteriozno djelovanje inteligencije u periodima spavanja kada su ljudska bića izvan svojih fizičkih tijela.

To vam pokazuje da su opisi koje daje vanjska znanost u velikoj mjeri iluzija — maya. Ali samo govoriti o mayi od male je važnosti. Na tvrdnju da je vanjski svijet maya moramo moći odgovoriti gdje leže stvarni uzroci. Ti uzroci su u velikoj mjeri skriveni od naše moći spoznaje. Uloga koju u oblikovanju egzistencije Zemlje igra čovječanstvo ne može se dokučiti pomoću vanjske znanosti već samo pomoću unutarnje znanosti. Moja knjiga *Kako se stječu spoznaje viših svjetova* govori o unutarnjoj aktivnosti ljudskog bića između odlaska na spavanje i buđenja. To se može otkriti znanjem koje doseže dolje do sfere *volje*. Ljudska bića ne znaju ništa o vezi između volje i vanjskog svijeta jer procesi volje su skriveni i prikriveni. Mi ne znamo ništa što se zaista događa kada podizanjem ruke pokrenemo proces volje; niti znamo da se taj proces nastavlja i ima učinka u cjelokupnom kursu egzistencije Zemlje.

Na to je ukazano u sceni u mojoj misterijskoj drami, *Vrata posvećenja*, gdje djela Kapezijusa i Stradera kao rezultat imaju kozmičke manifestacije — u grmljavini i munjama. To je, naravno, slikovni prikaz, ali slika sadrži dublju istinu; to nije fantazija već aktualna istina. Tijekom dugog perioda evolucije, ovakve istine su iznosili samo pravi pjesnici čija fantazija mora uvijek biti percepcija nadosjetilnih procesa.

To se malo razumije od modernih ljudi koji vole protjerati poeziju, zaista svu umjetnost, na mjesto odvojeno i razdvojeno od vanjske stvarnosti. Osjećaju olakšanje kada ih se ne pita vide li u poeziji išta drugo osim fantazije. Prava poezija, prava umjetnost, naravno, nije ništa drugo nego odraz nadosjetilne istine — ali je odraz. Čak iako sami pjesnici nisu svjesni nadosjetilnih događanja, ako je njihova duša povezana s kozmosom, ako nisu otrgnuti od kozmosa materijalističkim obrazovanjem, oni objavljuju nadosjetilne istine, usprkos tome što ih moraju izraziti u slikama svijeta osjetila.

Mnogi primjeri toga su sadržani u drugom dijelu Goetheova *Fausta*, gdje, kao što sam pokazao u slučaju pojedinih pasusa, slike imaju izravnu vezu s nadosjetilnim procesima. [Dvadeset osam predavanja danih 1915. *Geisteswissenschaftliche Erläuterungen zu Goethe's Faust.*] Razvoj umjetnosti zadnjih stoljeća daje dokaz o onome što sam govorio. Uzmite bilo koju sliku nipošto tako davno naslikanu, i naći ćete da se u pravilu, krajoliku pridaje sekundarna važnost. Slikanje krajolika postalo je istaknuto tek zadnja tri ili pet stoljeća. Prije toga vidjeti ćete da krajolik zauzima drugo mjesto; u prednji plan je stavljen svijet ljudi jer je još bila preživjela svijest da je u odnosu na objektivne procese egzistencije Zemlje ljudski svijet daleko važniji

nego krajolik — koji je samo učinak svijeta ljudi. U samom rađanju sklonosti krajoliku leži, u sferi umjetnosti, usporedna pojava rađanja materijalističkog trenda uma — koja se sastoji u vjerovanju da krajolik i ono što predstavlja ima vlastitu egzistenciju, potpuno odvojenu od čovječanstva. Ali istina je sasvim obrnuta. Kada bi neki stanovnik Marsa sišao dolje na Zemlju, zasigurno bi mogao vidjeti značenje u "Posljednjoj večeri" Leonarda, ali ne i u slikanju krajolika. Vidio bi krajolike — uključujući i nacrtane krajolike — i cijelu konfiguraciju Zemlje sasvim drugačije i svojim konkretnim organom osjeta ne bi mogao dokučiti njihovo značenje. Imajte na umu da ove stvari govorim samo da bi hipotetski ilustrirao ono što želim prenijeti.

Tako vidite, izreka: "vanjski svijet je maya" ne može se poptuno shvatiti bez da uđemo u konkretne stvarnosti. Ali da bi to napravili moramo se intimno povezati s egzistencijom Zemlje kao cjelinom, znajući da smo njen sastavni dio. I tada moramo shvatiti misao da mogu postojati vanjske i prividne stvarnosti koje nisu istinite, nisu istinske stvarnosti. Ako u svojoj sobi imate ružu, to je samo *prividna* stvarnost, jer ruža kakva je pred vama ne može biti stvarnost. Istinska stvarnost može biti samo dok raste na drvetu ruže, ujedinjena s korijenjem koje je zauzvat ujedinjeno sa Zemljom. Zemlja opisana od geologa toliko je malo prava stvarnost koliko je i iščupana ruža stvarnost.

Znanost duha nastoji nikada ne stati na neistinitoj stvarnosti, već uvijek tražiti što treba biti dodano, da bi imali *cjelovitu*, pravu stvarnost. Oskudan osjećaj stvarnosti koji prevladava u našoj civilizaciji izražava se u samoj činjenici da je svaka vanjska manifestacija uzeta kao stvarnost. Ali stvarnost postoji samo u onom što se pred nekim nalazi kao integrirana cjelina. Sama Zemlja, bez ljudskih bića, nije više prava stvarnost nego ruža iščupana iz ružinog drveta. O ovim se stvarima mora razmišljati i raditi na njima; ne smiju ostati teorije već prijeći u naše osjećaje. Moramo se osjećati članovima cijele Zemlje. Važno je uvijek iznova prizivati misao: ovaj prst na mojoj ruci ima stvarnost samo dok je dio mog organizma; ako je odsječen više nema istinsku stvarnost.

Slično tome, ljudsko biće nema pravu stvarnost razdvojeno od Zemlje, niti je ima Zemlja bez čovječanstva. To je nerealan koncept kada moderna znanost misli, prema svojim premisama, da bi se evolucija Zemlje odvijala istim tijekom da čovječanstvo nije tu. Nedavno sam vam pokazao da to ne bi bilo tako, rekavši vam da tijela odložena od ljudskih bića kod smrti postaju kvasac u evoluciji Zemlje i da ako nijedno ljudsko tijelo — bilo pogrebom ili kremiranjem — ne bi postalo dio Zemlje, cijeli kurs fizičkih događanja bio bi drugačiji nego kakav je kao posljedica što su ta tijela primljena od Zemlje.

Na današnjem predavanju želio sam detaljnije govoriti o vezi između dva pola, volje i inteligencije, u ljudskom biću i njegovom kozmičkom okruženju.